

TWICKELBLAD

2
—
'97

- * De geschiedenis van de vrouwen van Twickel
- * Boerderijen in de buurtschap Zenderen
- * Routeboekje maakt Twickels landschap toegankelijk
- * Het Hoogspel van Garrit van Alsté
- * Programma jubileumviering 650 jaar Twickel

650
jaar
Twickel

TWICKELBLAD

Een gezamenlijke uitgave van:
Stichting Twickel,
Vereniging Vrienden van Twickel.

Het Twickelblad geeft informatie
over historie en het beheer van
Twickel in al zijn aspecten.

Redactie:

J. Bengevoord
A. Brunt
M.W.H. Hermanussen
A.H. Schimmelpenninck

Medewerkers aan dit nummer:

J. van Alsté
J. Baggen
J. Hakstegen
J. Mulder

Redactieadres:

Redactie Twickelblad
Postbus 2, 7490 AA Delden

Vereniging Vrienden van Twickel
Secretaris W.H. van den Bosch
Meeuwenstraat 14
7471 HG Goor

Stichting Twickel

Postbus 2, 7490 AA Delden
tel. 074 - 3761309

Het Twickelblad wordt gratis toege-
zonden aan medewerkers van de
stichting Twickel en aan leden van
de vereniging Vrienden van
Twickel.

Het lidmaatschap van de vereniging
Vrienden van Twickel bedraagt
f 25,00 (inclusief het Twickelblad).
Het lidmaatschap kan worden
aangevraagd bij de secretaris van de
vereniging Vrienden van Twickel.

Inlevering kopij:

vóór 25 juni 1997 bij de
redactie van het Twickelblad,
Postbus 2, 7490 AA Delden.

Losse nummers à f 6,00 zijn
verkrijgbaar bij de VVV-Delden,
de firma Vriezokolk in Delden en
boekhandel Broekhuis in Hengelo.

Tekstvervaardiging en druk;
Ve&S/van der Loeff, Deventer.

ISSN 0927-6548

Index op vorige nummers via
Internet
[http://www.obd.nl/instel/twickel/
twickelb.htm](http://www.obd.nl/instel/twickel/twickelb.htm)

Van de redactie

Op belangrijke momenten in de rijke 650-jarige geschiedenis van Twickel waren het vrouwen die het heft in handen namen. Vrouwen met uiteenlopende karakters en talenten. Zo wist Agnes, één van de dochters van Johan van Twickelo, dankzij testamentaire bepalingen haar bezit voor haar kinderen veilig te stellen. Ruim een eeuw later is het Adriana Sophia van Raesfelt die persoonlijk de administratie van Twickel onder haar hoede nam naast de zorg voor een groot gezin. Weer ruim een eeuw later, in 1799, wordt Marie Cornélie van Wassenaer Obdam geboren. Zij ontwikkelt zich tot een vrouw met een groot sociaal gevoel voor het personeel van Twickel en de minder bedeelden.

Aan het eind van de Twickelhistorie speelt Marie van Aldenburg Bentinck een hoofdrol. Zij trouwt met de laatste baron van Twickel. Na zijn kinderloze overlijden staat zij voor het probleem een goede bestemming voor het omvangrijke landgoed te vinden. Tijdens een vrij teruggetrokken leven weet zij Twickel als geheel onder te brengen in een stichting met als opdracht Twickel te behouden als natuurreservaat en cultuurmonument.

Tegen deze achtergrond is het niet verwonderlijk dat Twickel voor de viering van het 650-jarige bestaan deze vier vrouwen met een speciale expositie in het zonnetje zet. In dit speciale nummer van het Twickelblad wordt hun rol onderstrept. En de geschiedschrijving mogelijk meer in balans gebracht.

Naast de tentoonstelling over de vrouwen van Twickel zijn er in dit jubileumjaar speciale wandelingen en fietstochten, open dagen en tuinbezoeken. Een feest kortom met activiteiten voor iedereen die geïnteresseerd is in Twickel.

In dit jubileumjaar blijkt ook de bodem van de rijksschatkist aanleiding tot bescheiden vreugde. Uit interne, uitgelekte notities van het ministerie van Verkeer en Waterstaat blijkt dat er voorlopig geen geld is voor de aanleg van een Noordtak Betuwespoorlijn. Daarmee is een ernstige bedreiging van het landgoed voorlopig afgewend of -om in spoorwegtermen te blijven- op de lange baan geschoven.

De voorgenomen aanleg van de Noordtak, maar ook de gestaag voortschrijdende verstedelijking van Twente vragen echter om structurele oplossingen. Vandaar dat in het volgende nummer van het Twickelblad aandacht wordt geschonken aan de belangrijke vraag hoe het Twickel zal vergaan in de volgende eeuw. De redactie beschikt niet over een glazen bol. Wel worden opinies gevraagd aan bestuurders en deskundigen. Want vooruitzien is net zo belangrijk als het koesteren van de 650-jarige geschiedenis.

Jan Bengevoord.

IN DIT NUMMER

– Van het huis Eijsink tot de Stichting	3
– Landelijke Natuurschoningsdag succes	12
– De boerderijen in de buurschap Zenderen	13
– In memoriam Jan Hendrik Wes	17
– Korte berichten	17
– Brieven van lezers	17
– Twickels landschap toegankelijk gemaakt	18
– Het Hoogspel van Garrit van Alsté	20
– Korte berichten	22
– Programma jubileumviering 650 jaar Twickel	23
– Vereniging Vrienden van Twickel	23

Foto voorpagina

Heden en verleden ontmoeten elkaar bij de kasteelbrug. Op de voorgrond de aankoopakte van Twickel uit 1347. Een afbeelding van alleen de tekst vindt u op de achterpagina.

Foto: J. Mulder.

1347 mei 20 (in den Pinsteren hiligen)

Herman van Bechem, richter te Delden, Berent Puze, Johan Wessels, Johan Vrese, Gert Lubbertessone des Scroders to Ghore, Hinric Mel en Menso Smedinc, schepenen te Delden, oorkonden dat Berent van Hulsger, zijn vrouw Dayge en hun kinderen Vrederic, Herman, Johan en Berent, voor 125 mark getransporteerd hebben aan Hermanne van Twicclo, Engelbertessone, het huis to Eysinc, in het kerspel Delden, in de Grote Burscap bij het dorp, met turf, met gebruikshout en met al zijn toebehoren en opbrengsten, onder erkenning van de rechten van Werringer op een rente uit een gaarden, en van de rechten van Hasike to der Nortmolen en haar zuster op de katerstede; welke akte bezegeld wordt door de richter en door de schepenen.

Origineel op perkament met de uithangende, beschadigde zegels in bruine was van de richter en de schepenen van de stad Delden. Huisarchief Twickel, inv.nr. 2796.

“In het verleden ligt het heden, in het nu, wat worden zal”

Van het huis Eijsink tot de Stichting de rol van de vrouwen van Twickel

De preek van dominee J.W. Samberg ter gelegenheid van de oprichting van de Stichting Twickel op 7 april 1953, een daad van afsluiting en tevens verder bouwen, was gebaseerd op de tekst “In het verleden ligt het heden, in het nu, wat worden zal”. Aan barones Van Heeckeren, de initiatiefneemster is het te danken dat Twickel voor de toekomst bewaard bleef. Dit is kenmerkend voor de geschiedenis van het landgoed. Vrouwen zijn voor het behoud van Twickel steeds de verbindende schakel geweest. Bij de jubileumviering krijgen zij eindelijk de aandacht, die zij verdiend hebben.

Aafke Brunt

“Het was Pinksteren. De bomen en het struikgewas waren met een groen bladerdak bekleed”. Een mooie gelegenheid om een gerechtsdag te houden. Dit zijn de eerste regels van het middeleeuwse dierenepos Van den Vos Reynaerde en zo begint ook de geschiedenis van Twickel. Op Pinksteren 1347 verschijnt Herman van Twickelo voor de rechtbank om van Berend van Hulscher en zijn familieleden het huis Eijsink te kopen.

Het huis Eijsink

Herman van Twickelo verkrijgt het huis Eijsink bij het ‘dorp’ Delden in de buurtschap Deldeneresch onder twee voorwaarden: een zekere Werringer ontvangt gedurende zijn hele leven een rente (waarschijnlijk in natura) uit een gaarde (tuin) en een zekere Hasike en haar zuster mogen tot het overlijden van de laatste van de twee blijven wonen in de kleine boerderij bij de watermolen de Noordmolen.

Onder het toebehoren wordt verstaan het gebied dat in zestiende eeuwse archiefstukken staat beschreven als de “kring” van Twickel, een gebied rondom het huis, dat de bewoner nodig had voor zijn levensonderhoud. Hierbij horen een stuk veen voor de winning van turf en stukken grond met gebruikshout. Rondom deze “kring” stonden

hekken, voor het binnen houden van de los rond lopende varkens. Deze hekken zijn nog te zien op de in het midden van de zestiende eeuw door Jacob van Deventer getekende kaart van Delden.

Bescheiden begin

De verkoper, Berend van Hulscher, moet de vader zijn geweest van Grete, de vrouw van Herman van Twickelo. Bij haar had Herman op het moment van de aankoop een zoon, eveneens Herman genaamd. De Zwolse archiefambtenaren Gevers en Mensema hebben deze feiten afgeleid uit archiefstukken over de hof te Delden, een hoofdboerderij, van waaruit verschillende andere goederen werden beheerd. In 1347 was deze hof te Delden een gezamenlijk bezit van de graaf van Bentheim en de bisschop van Utrecht. Het huis Eijsink vormde hiervan een onderdeel.

Het begin is heel bescheiden geweest. Wel is er in de akte sprake van een huis, maar in de veertiende eeuw kan dit ook een boerderij zijn. Met name omdat uit de tekst niet blijkt dat de woning is omgeven door water of wallen. Van meer dan gewone omvang is wel het toebehoren, waarbij zich ook een watermolen bevindt. In een tijd, waarin meer in granen dan in geld werd betaald was een molen een belangrijk bezit.

Verplaatsing

Volgens de overlevering heeft Herman van Twickelo het huis na de aankoop verplaatst: het oude Eijsink zou in de huidige Wildbaan hebben gestaan. De schrijver en tekenaar dominee Craandijk die omstreeks 1876 op Twickel kwam schrijft hierover: “In de wildbaan wordt nog, aan ’t eind eener laan, de plaats getoond waar dit huis heeft gestaan”. Dit is niet onmogelijk. Het Eijsink zou dan deel hebben uitgemaakt van de kring van boerderijen rondom de Deldeneresch. Op een negentiende eeuwse kaart staat de parklaan die bij de eikelschuur op de Twickelerlaan uitkomt inderdaad nog aangeduid als de Eisinklaan.

De akte van huwelijkse voorwaarden tussen Herman III van Twickelo en Grete van Bevervoorde. Onderaan de akte hangen de waszegels van de ouders van de bruid, Johan van Bevervoorde, zijn vrouw Grete (van Langen), van de drost van Twente, Herman II van Twickelo, en van de getuigen Otto van Weleveld, Hendrik van den Thorne, Klaas van Averhagen en Bruin van Hederick.
Huisarchief Twickel, inv.nr. 2. Foto: J. Mulder.

Het nieuwe huis, later Twickel genoemd, is vrijwel zeker gebouwd op de plek die nu wordt ingenomen door de achterplaats van het kasteel. Daar werden bij een opgraving in 1978 verschillende bouwresten aangetroffen.

Huwelijks politiek

De Van Twickelo's bekleden al spoedig de lucratieve positie van drost van Twente. Maar hun bezit breidt zich vooral uit door goed beheer en verstandige huwelijken. Een voorbeeld van een weldoordacht huwelijk is dat tussen Herman III van Twickelo en Grete van Bevervoorde, dat

zich voltrekt op 28 december 1408, "de vrijdag na kerstmis". Ten overstaan van de drost van Twente, Herman II van Twickelo, tevens vader van de bruidegom, laten de ouders van de bruid, Johan van Bevervoorde en zijn vrouw Grete, een akte van huwelijkse voorwaarden opmaken.

Hun dochter ontvangt een bruidsschat, bestaande uit een zevental boerderijen bij Delden, waaronder het erve Bellink op de Deldenersch en de erven Avest, Nijhuis, de Vörger en de Vökker in Oele en verschillende grove en smalle tienden (opbrengsten in graan en peulvruchten) uit boerderijen in Delden en Enschede. De akte wordt opge maakt in het bijzijn van de getuigen Otto van Weleveld, Hendrik van den Thorne, Klaas van Averhagen en Bruin van Hederick, die de akte mede bezegeld hebben.

Onderwijs

Johan III van Twickelo is de vroegste bewoner van Twickel, die een handtekening heeft nagelaten. In een akte van 16 februari 1538 zegt Johan III een uitkering toe aan de kapelaan van Eerde. Onderaan de akte bevindt zich naast zijn zegel ook zijn handtekening. Uit het stadsboek van Delden blijkt dat Johan samen met zijn broer Frederik les heeft gehad van de schoolmeester "her Henric". Heer Hendrik was een geestelijke in Delden, die onder toezicht van de schepenen en de burgemeesters van Delden onderwijs gaf aan de parochiekinderen. Op verzoek van Johan II van Twickelo, die met de kerk van Delden goede betrekkingen onderhield, heeft hij zich tijdelijk uitsluitend aan de kinderen Van Twickelo gewijd.

Ook Agnes, één van Johan's dochters, heeft de schrijf-

Van Twickelo

- 1347 Herman van Twickelo koopt van Berend van Hulscher en zijn vrouw Dayge het huis Eijsink bij het 'dorp' Delden in de buurtschap Deldeneresch.
- 1350 Door een zware pestepidemie, "de zwarte dood", verliest een kwart van de Europese bevolking het leven.
- 1359 Grete, de vrouw van Herman van Twickelo, en haar zoon Herman kopen van Simon Munce en zijn vrouw een jaarlijkse uitkering van één pond pepers (het geneeskrachtige peperkruid) uit het Peperland in de Deldeneresch.
- 1368 Enkele Twentse edelen, onder wie Herman II van Twickelo, nemen de bisschop van Utrecht, Jan van Vernenburg, gevangen op het huis Heeckeren in Goor.
- 1380 Belening van Herman II van Twickelo door de bisschop van Utrecht met het huis Eijsink.
- 1389 In een akte van de graaf van Bentheim wordt het huis voor de eerste keer aangeduid als het huis Twickel. In de leenaktes van de bisschop van Utrecht en zijn opvolgers is steeds sprake van het huis Eijsink.
- 1392 Benoeming van Herman II van Twickelo tot drost van Twente. Hij is de eerste van een reeks bewoners van Twickel die tevens drost van Twente zijn. De functie is bekleed door vier op Twickel wonende Van Twickelo's en vier Van Raesfelts. Adolf Hendrik, benoemd in 1660, is de laatste.
- 1394 Belening van Herman II van Twickelo met het huis Eijsink en vijf erven in de Deldeneresch, het erve Rouweler in Deldenerbroek en een tiende (een uitkering, oorspronkelijk een tiende van de opbrengst) uit het erve Assink in de Deldeneresch.
- 1406 Herman II van Twickelo krijgt van zijn schoonvader Frederik van Eerde diens goederen in Delden.
- 1408 Huwelijk van Herman III van Twickelo met Grete van Bevervoorde, waardoor het bezit wordt uitgebreid met goederen in Delden en Enschede.
- 1412 Herman III koopt van Roelof van Damme het huis Blankenburg te Goor, een erve in Markelo en verschillende erven in de buurtschap Weddehoen (nu Wiene), onder andere het erve Tankink, waarop het markerichterschap berust.
- 1417 Herman III van Twickelo volgt op als leenman van het Eijsink. Het bezit wordt aanzienlijk uitgebreid door de aankoop van goederen van de gebroeders Evert en Roelof Keye in Haaksbergen.
- 1420 Uit een akte uit 1420, blijkt dat Herman III van Twickelo evenals andere belangrijke mensen uit zijn omgeving tevens een voorraadschuur bezit in de stad Delden. Het gaat om een zogenaamde spieker die op de stadswal staat.
- 1422 Johan I van Twickelo volgt op als leenman van het huis Eijsink en het huis Grimberg bij Rijssen. Ook wordt hij beleend met goederen in Delden, Enschede, Oldenzaal en Uelsen (graafschap Bentheim). Hij trouwt met Jacobje van Keppel. Haar vader oorspronkelijk afkomstig uit Westfalen, was als drost van Twente de opvolger van haar schoonvader Herman III van Twickelo.
- 1436 Johan I en zijn vrouw Jacobje stichten een vicarie in de kerk van Delden. Dit komt erop neer dat een priester een uitkering van hen krijgt om de mis te lezen. In dit geval op het altaar van het Heilige Sacrament. In latere jaren worden nog enkele vicarieën gesticht of geërfd. Uit het bezit van deze

kunst beheerst. Dit blijkt uit twee archiefstukken: een akte uit 1545, waarin zij haar man Goossen van Raesfelt een rente belooft en een testament uit 1551, waarin Goossen eveneens wordt bedacht.

Grafsteen voor Agnes

Agnes heeft het in haar huwelijk niet gemakkelijk gehad. Goossen heeft bij zijn huwelijk weliswaar goederen ter waarde van 12.000 goudgulden ingebracht, maar daar wil hij dan ook wat voor terug zien. Na het overlijden van zijn schoonvader Johan III van Twickelo ontbrandt een ruzie met zijn zwager Unico Ripperda over het bezit van het landgoed Twickel en het drostambt Twente. Na een jarenlange strijd krijgt Goossen uiteindelijk het hele landgoed, maar hij moet er wel voor betalen.

Als drost van Twente komt Goossen in een kwaad daglicht te staan door de veroordeling van de doopsgezinde freules Van Beckum. Door de buitenwereld wordt hij ervan beschuldigd de freules ter dood te hebben gebracht om zo hun goederen in beslag te kunnen nemen. En verder leeft hij op grote voet. Hij koopt diverse bezittingen, leent geld uit aan lieden die niet terug betalen en hij maakt plannen om op Twickel een groot, nieuw huis te bouwen.

In haar testament heeft Agnes haar voorzorgen genomen. Zij verhoogt de jaarlijks aan haar man uit te keren rente, op voorwaarde dat hij zijn kinderen bij haar niet zal onterven. Zij noemt uitgerekend haar zwager Unico Ripperda als één van de beide over haar minderjarige kinderen aan te stellen voogden.

Enkele weken na het opstellen van het testament

Boven de wapensteen in de ingang van kasteel Twickel is dit vrouwenkopje afgebeeld. Mogelijk stelt het Agnes van Twickelo voor.
Foto: H. Westering.

Johan van Twickelo
Drost van Twente

Handtekening van Johan III van Twickelo onder een akte, waarin hij een uitkering toezegt aan een kapelaan in Eerde.
Huisarchief Twickel, inv.nr. 5290. Foto: J. Mulder.

Agnes van Twickelo
gemaal van Raesfelt

Handtekening van Agnes van Twickelo, genaamd van Raesfelt, onder een akte uit 1545 waarin zij haar man een rente belooft.
Huisarchief Twickel, inv.nr. 26. Foto: J. Mulder.

- 'geestelijke goederen' zijn de claims van Twickel op de benoeming van de predikanten voortgekomen.
- 1449 Johan I van Twickelo overlijdt. Zijn zoon Johan II volgt hem op.
 - 1453 Een oude kroniek vermeldt het afbranden van de stad Delden tijdens de kermis.
 - 1464 Johan II van Twickelo bekostigt de bouw van het zuiderzijschip van de Blasiuskerk in Delden.
 - 1485 Johan II van Twickelo, gehuwd met Adriaantje van den Rutenberg, wordt beleend met het huis Rutenberg bij Dalfsen en de Hof te Hengelo, goederen van zijn overleden schoonvader Frederik.
 - 1500 Johan II van Twickelo overlijdt. Johan III volgt hem op. Van de andere zonen erft Frederik de Rutenborg en het huis Hengelo, Adriaan verkrijgt de Grimberg. De overige zonen krijgen geld. Herman, de stamvader van het nu nog in Westfalen bloeiende geslacht Von Twickel, koopt hiermee het huis Borgbeuningen. Adolf en Hako worden domheer in Osnabrück en Münster.
 - 1506 Huwelijk van Johan III van Twickelo met Jutte Sticke. Dit huwelijk bracht hem na het overlijden van zijn schoonmoeder het bezit van het huis Weldam. De aanzienlijke omvang van zijn goederen bezorgde hem de bijnaam Johan de Rijke. Hij werd vader van vele kinderen, waaronder kinderen uit volgende huwelijken en enkele bastaarden. Uit zijn huwelijk met Jutte Sticke hebben twee kinderen hem overleefd: zijn dochters Judith en Agnes.
 - 1510 Inval van hertog Karel van Gelre. Oldenzaal, waar Johan III verblijft, wordt ingenomen.
 - 1516 Johan III betaalt de bouw van de toren van de Blasiuskerk in Delden.
 - 1521 Tweede Gelderse inval, de oudste zoon van Johan III en Jutte Sticke, die betrokken raakt bij schermutselingen in Delden komt om het leven.
 - 1528 De bisschop van Utrecht draagt het wereldlijk gezag over Utrecht en Overijssel over aan Karel V. Johan III ondertekent (met tegenzin) de akte, waarbij Ridderschap en Steden van Overijssel zich met de nieuwe toestand accoord verklaren.
 - 1531 Huwelijk van Judith, dochter van Johan III en Jutte Sticke, met Unico Ripperda.
 - 1536 De jongste zoon van Johan III en Jutte Sticke overlijdt bij vijandelijkheden voor Münster.
 - 1537 Agnes van Twickelo trouwt met Goossen van Raesfelt uit het huis Oostendorp aan de Lippe.
 - 1539 Johan III overlijdt en wordt begraven in de kerk in Delden.

*Dit Boek is door mijn groot
Heer Vaeder Adolph Hendrick van
Raesfelt gedictieert, ende door
mijn Vrouw Moeder Adriana Sophia
Van Raesfelt geschreeven.
Ik hebbe het Boeken inbinden tot beeter
Conseruatie van hetzelve.
U. Willem J. van Wassenaer
den 18 Februar
1717.*

Aantekening van Unico Wilhem van Wassenaer Obdam voorin de door Adolf Hendrik van Raesfelt aan zijn dochter Adriana Sophia gedictieerde legger. Huisarchieftwickel, inv.nr. 2806. Foto: J. Mulder.

bezwijkt de erfdochter. Agnes wordt begraven in de kerk van Delden. Goossen laat een omvangrijke grafsteen voor haar maken met het alliantiewapen Van Raesfelt x Van Twickelo, haar kwartierwapens en het randschrift: "Int jaer ons Heren dusent CCCCC en LI den III Martij starff de erbar Agnes van Twickelo genant van Raesfelt drostynne van Twente die God gnadich si". De steen is nauwelijks herkenbaar nog steeds aanwezig. Onopvallend ligt hij in het koor van de Hervormde Kerk in Delden, letterlijk aan de voeten van de indrukwekkende grafzerk van Frederik

van Twickelo, heer van Hengelo.

Agnes goede zorgen zijn niet helemaal voldoende geweest. Blijkens zijn in 1578 opgestelde testament heeft Goossen grote bedragen uitgegeven, onder meer voor de "erbauwing des Hauses Twickel". De kinderen zijn weliswaar niet onterfd, maar er is niet veel voor hen overgebleven.

Een waardige erfdochter

Na vier generaties Van Raesfelt vindt op 9 mei 1676 in Delden het huwelijk plaats van de erfdochter Adriana Sophia van Raesfelt met Jacob van Wassenaer Obdam, baanderheer van Wassenaar, heer van Obdam, Hensbroek, Spierdijk, Wogmeer, Zuidwijk, Kernhem en Schonauwen. Jacob stamt uit een oude aanzienlijke familie en hij bekleedt als lid van de Hollandse Ridderschap enkele belangrijke bestuurlijke en militaire functies.

Hij trouwt dan ook niet met de eerste de beste. Het vermogen van Adriana's vader, Adolf Hendrik van Raesfelt, is in 1675 geschat op 300.000 gulden. Na Unico Ripperda op huis Hengelo, geschat op 400.000 gulden, is hij de rijkste man van Overijssel. Zijn landgoed Twickel omvat een veertigtal boerderijen, verspreid over de gerichten Borne, Stad en Ambt Delden en Enschede. Daarnaast bezit Van Raesfelt op Twickel nog enkele katersteden -kleine, niet gewaarde erven- inkomsten in de vorm van tienden en vele losse stukken land. Verder is hij eigenaar van de net over de Overijsselse grens gelegen vrije heerlijkheid Lage.

Adriana is bovendien een krachtige persoonlijkheid. Uit verschillende archiefstukken blijkt haar zakelijk

Van Raesfelt

- 1539 Agnes en Goossen van Raesfelt verkrijgen uit de boedel van Johan III van Twickelo het huis Twickel en zijn toebehoren en het drostambt Twente. Hun zwager Unico Ripperda die na het overlijden van de laatste zoon van Johan III het huis Weldam kreeg, tekent hier tegen protest aan.
- 1541 Goossen blijft in het bezit van het drostambt en het huis Twickel en de direct onder het huis behorende goederen, maar moet de verdere goederen onder Twickel delen met de Ripperda's. Vervolgens ontstaat een geschil over de vraag welke goederen direct, dat wil zeggen bij de 'kring' van Twickel horen.
- 1544 De doopsgezinde juffers van Beckum worden door de drost van Twente, Goossen van Raesfelt, op Twickel gevangen gezet en een half jaar daarna verbrand op het Galgenveld bij Delden.
- 1547 Goossen van Raesfelt trekt met een gehuurd ruitercorps naar Duitsland, waar hij zich bij de troepen van Karel V voegt om de steden van het Smalkaldisch verbond te verslaan. Ter bekostiging heeft hij goederen in onderpand gegeven.
- 1549 Van het geld dat Goossen na de militaire operatie overhoudt koopt hij de heerlijkheid Moerkerken in Holland, de zogenaamde Thornsche goederen (genoemd naar het geslacht Van den Thorne) bij Uelsen in de graafschap Bentheim en kloostergoederen, de Klarholzer goederen, in het land van Vollenhove.
- 1550 Judith van Twickelo en Unico Ripperda doen tegen betaling afstand van goederen onder Twickel.
- 1551 Agnes maakt een testament op, waarin zij haar man het vruchtgebruik geeft van het huis Twickel. Verder bepaalt zij dat Twickel zal vererven op haar kinderen. Begin van de bouw van een nieuw huis op Twickel. Agnes van Twickelo overlijdt. Goossen koopt een groot stadshuis in Deventer.
- 1559 Goossen hertrouwt met Ermgard van Bemmelberg.
- 1562 Johan I van Raesfelt wordt beleend met het Eijsink. Zijn broer Goossen II volgt zijn vader in 1570 op als drost van Twente. Beiden wonen op Twickel. Hun broers Adolf en Bitter worden domheer in Münster.
- 1568 Verzet tegen de Spaanse landvoogd, de hertog van Alva. Slag bij Heiligerlee, begin van de tachtigjarige oorlog.
- 1572 Huwelijk van Johan I van Raesfelt met Lucia van Heiden, dochter van de drost van Bocholt.
- 1580 Na een eerdere verovering in 1572 valt Oldenzaal voor de tweede keer in handen van de Spanjaarden. De drost van Twente, Goossen II van Raesfelt, vlucht naar Münster. Het van Twickel meegenomen archief wordt daar ondergebracht in de Domkerk. Het zal slechts gedeeltelijk naar Twickel terugkeren. Johan I van Raesfelt blijft op Twickel en overlijdt daar in 1604.
- 1582 Bij de inname van Delden bezetten de Spanjaarden ook Twickel.
- 1583 Brand in Delden. Nauwelijks is het herstel ingang gezet of in 1584 breekt opnieuw brand uit. De periode 1580-1597 is de zwaarste uit de Tachtigjarige Oorlog. In 1588 worden alle bewoners van Twente onder de wapenen geroepen.
- 1598 Door oorlogsschade en de grote voet, waarop zijn vader geleefd heeft is er geen geld meer. De belangrijkste schuldeiser, Johan's zwager Menso van Heiden, laat beslag leggen op het huis Twickel.
- 1610 Er komt een regeling waardoor Johan II van Raesfelt Twickel gedeeltelijk terug krijgt.

Portret van Adriana Sophia van Raesfelt door J. Vollevens. Het portret toont niet alleen de vrouw, maar ook haar status, die van erfdochter van het geslacht Van Raesfelt, gehuwd met de voornam edelman Van Wassenaer.
Foto: Iconografisch Bureau.

inzicht. De door haar al **z**ieke vader gedicteerde gegevens over de bezittingen en **r**echten onder Twickel noteert zij in een omvangrijk boekwerk. Ze controleert de rekeningen van de rentmeester van Twickel en maakt zelf jaarrekeningen op over uitgaven en **i**nkomen uit verschillende bezittingen, waaronder die **v**an de familie Van Wassenaer in Holland.

Eerlijkheidshalve **d**ient wel vermeld te worden dat Adriana hiermee een **k**ind van haar tijd was. Zo hield haar schoonzuster Agnes **z**ich bezig met het beheer van de boedel van haar overleden **v**ader, de admiraal Van Wassenaer Obdam. Zij onderhande**l**de hierover zelfs met de Staten-Generaal. Adriana's **m**oeder Amadea Isabella van Flodorff wierp zich **o**p als vrouwe van de heerlijkheid Lage, waarvan zij de be**l**astingrechten verdedigde en waar zij de nu nog bestaande **k**erk stichtte.

Medische zorg

De kwaliteiten van **z**ijn echtgenote hebben van Jacob van Wassenaer ongetw**i**jfeld een liefhebbend echtgenoot gemaakt. Adriana **S**ophia van Raesfelt wordt moeder van een groot gezin. Zij krij**g**t acht kinderen, waarvan er twee al heel jong overlijden. De bekende Constantijn Huygens, secretaris van Willem III, ontmoet haar en haar twee eerste kinderen, een jongen en **e**en meisje, tijdens een bezoek aan Twickel in 1680. In zijn dagboek schrijft Huygens dat hij Twickel heeft aangeda**a**n en dat hij daar Van Raesfelt en zijn vrouw aantrof **m**et hun dochter, mevrouw Van Obdam. Hij bezichtigt **d**e hele buitenplaats en bewondert de "nogal aardige" aanpl**a**nt van bomen en de "goed onder-

- 1611 Johan II wordt lid van de Ridderchap en Steden van Overijssel. Ook wordt hij benoemd tot drost van Vollenhove. Hij dwingt de gefortuneerde Anna van Delwiche door schaking tot een huwelijk.
- 1622 Huwelijk van Johan II met Agnes van Munster. De huwelijks plechtigheid wordt geleid door een hervormde predikant.
Het politieke leven komt weer op gang. Er komen strengere eisen voor de afgevaardigden naar de vergadering van de Staten van Overijssel. Twickel behoort bij de havezaten, die aan de eisen voldoen.
- 1626 De Staatse troepen veroveren Oldenzaal, het laatste Spaanse bolwerk in Overijssel.
- 1632 Rentmeester Hendrik van Limborch begint met het opmaken van jaarrekeningen, nu een belangrijke bron van informatie voor de geschiedenis van Twickel.
- 1635 Aankoop van de havezate De Eze bij Steenwijkerwold voor Johan's jongste zoon Hendrik en aankoop van goederen in Uelsen en Emlichheim in de graafschap Bentheim ter aanvulling of wellicht ook al met het oog op vervanging van de Thornsche goederen. De Thornsche goederen worden verkocht in 1651.
- 1638 Na vier jaar onderhandelen koopt Johan II de aan de graafschap Bentheim, grenzende heerlijkheid Lage.
- 1643 Uitbreiding van het huis Twickel door aanbouw van de zuidvleugel.
- 1644 Aankoop van de havezate Schulenburg bij Hellendoorn voor zoon Wennemar.
- 1648 Vrede van Münster. Bij de verdelingsverdragen wordt de heerlijkheid Lage vergeten. Het wordt daardoor een van geen enkel hoger gezag afhankelijk vrijstaatje.
- 1648 Johan II overlijdt en wordt op Twickel opgevolgd door zijn zoon Adolf Hendrik.
- 1650 Huwelijk van Adolf Hendrik van Raesfelt met Amadea Isabella van Flodorff. Haar ouders voeren een grote staat, maar laten weinig na.
- 1653 Adolf Hendrik probeert op te volgen als drost van Twente en stuit daarbij op verzet van oranjegezinden. Hij wordt de spil van de anti-stadhouderlijke factie.
- 1660 Adolf Hendrik wordt drost van Twente.
- 1674 Willem III wordt stadhouder. Adolf Hendrik treedt af als drost van Twente.
- 1681 Adolf Hendrik laat door zijn dochter Adriana Sophia een lijst aanleggen van zijn rechten en goederen. Hij overlijdt in 1682.

houden tuin". Hij blijft dineren en is dan getuige van een ongelukkig voorval. Het meisje valt en komt zo ongelukkig terecht dat ze een groot gat in haar wang krijgt. Haar moeder is in alle staten. De dokter Adolph de Meijer, chirurgijn te Goor, wordt erbij gehaald om de wond te hechten.

Het is niet de eerste keer dat de dokter voor één van de kinderen op Twickel komt. Dit verklaart misschien ook de grote bezorgdheid van Adriana Sophia. Twee jaar daarvoor heeft Adolph de Meijer gedurende twaalf weken het beentje gespalkt van haar oudste kindje Jacob. Ondanks de goede zorgen is het beentje tijdens de behandeling scheef gegroeid.

De dokter is op Twickel een vertrouwde verschijning. Vanaf 1681 begeleidt hij Adolph Hendrik van Raesfelt bij diens langdurige ziekte, waaraan deze in 1682 bezwijkt. Ook is hij getuige van de kwaal die het einde betekent voor Adriana Sophia. Op 2 september 1693 onderzoekt hij haar borst, waarin hij een "haerdicheit" constateert. Er volgt een behandeling met kamferspiritus. Maar dat mag natuurlijk niet baten. Adriana Sophia overlijdt op 30 augustus 1694.

De predikant-dichter Johannes Vollenhove roemt haar edele ziel in een ter gelegenheid van haar overlijden in Den Haag gedrukt gedicht.

Margaretha Helena Alewijn (1776 - 1802) met haar dochtertje Marie Cornélie door F.X.J. Jacquin, anno 1802.
Foto: Iconografisch Bureau.

Van Wassenaer Obdam

- 1683 Belening van Adriana Sophia van Raesfelt met het huis Twickel. In 1676 is zij getrouwd met Jacob van Wassenaer Obdam. Jacob stamt uit een aanzienlijk geslacht in Holland. Hij is heer van Wassenaar en Zuidwijk (bij Wassenaar), van Obdam, Hensbroek, Spierdijk en Wogmeer (in West-Friesland) en van Kernhem (bij Ede). Hij bekleedt belangrijke militaire en bestuurlijke functies in Holland. Het echtpaar dat ook in Den Haag woont, gebruikt Twickel als buitenverblijf.
- 1692 Uitbreiding van het huis Twickel door aanbouw van de galerij, het trapenhuis en de beide hoekpaviljoens.
- 1694 Adriana Sophia overlijdt. Zij laat zes kinderen na, van wie alleen de jongste, Unico Wilhelm, ook kinderen zal krijgen.
- 1704 Vanaf 1704 komen in de rentmeestersrekeningen posten voor die wijzen op vernieuwingen (in barokstijl) van de tuin.
- 1714 Jacob van Wassenaer Obdam overlijdt. Zijn jongste zoon Unico Wilhelm wordt in 1716 beleend met het huis Twickel. Zijn oudere broer Johan Hendrik verkrijgt de Hollandse goederen en Lage.
- 1723 Unico Wilhelm trouwt met Dodonea Lucia van Goslinga, dochter van de bekende staatsman Sicco van Goslinga uit Franekeradeel, van wie het echtpaar later enige goederen in Friesland zal erven.
- 1726 Inrichting van een beheersadministratie met kaarten en een pachtboek op het landgoed Twickel. Unico die nog veel vrije tijd heeft, componeert de Concerti Armonici. Geleidelijk aan gaat hij steeds meer functies bekleden, zoals bewindhebber van de V.O.C. en ambassadeur van de Staten-Generaal.
- 1745 Johan Hendrik van Wassenaer Obdam overlijdt. Unico erft zijn goederen en wordt lid van de Hollandse Ridderschap. Hij gaat wonen in het door zijn broer gebouwde huis aan de Kneuterdijk in Den Haag.
- 1751 Unico erft de havezate Weldam uit de nalatenschap van zijn kinderloos overleden peetoom Unico Ripperda.
- 1760 Unico stelt een instructie op voor de rentmeester van Twickel. Hieruit blijkt dat de eigenaar van Twickel grote invloed uitoefende op zijn omgeving. In zes marken rond Delden oefent hij het markerichterschap uit. In de zevende marke, Hengevelde, is Unico markerichter, als bezitter van Weldam.
- 1766 Unico overlijdt. Zijn jongste zoon Carel George volgt hem op als bezitter van Twickel en goederen in Friesland. Carel wordt in 1764 benoemd tot voorzitter van de Raad van State. In latere jaren reist hij als ambassadeur van de Staten-Generaal naar Wenen. Na het overlijden van zijn oudere broer Jacob Jan in 1779 krijgt Carel ook de overige goederen.
- 1767 Carel trouwt met Jacoba Elisabeth van Strijen, een rijke Amsterdamse koopmansdochter.
- 1769 Aanleg op Twickel van een wildbaan of hertenpark. Dit is het begin van een vervanging van de formele tuin door een tuin in vroeg romantische landschapsstijl.
- 1771 Aanleg van de Twickelervaart en bouw van de houtzaagmolen. Bij de haven van de Twickelervaart verrijst een schippersherberg, nu bekend als Carelshaven.
- 1795 Intocht van de Franse troepen. De patriot Carel George wordt gekozen als Representant van het Volk van Overijssel.
- 1800 Graaf Carel overlijdt. Hij wordt opgevolgd door zijn enige kind Jacob

Nalatenschap

“Lieve dogter,

Al wat een vader hart vermag
Aen milde heylwensch op te geven
Vereenigt sig op deesen dag
Om U een lang voorspoedig leeven (...)
Met ruim genot van 's Hemels seegen
Waer aen tog alles is geleegeen
Te wenschen met opregtigheyt
En Vaderlijke teederheyt
De Goede God zij U behoeder
Hij make U tot een blijde Moeder
Vervulle onser aller wensch!
Dan word ik het gelukkigst Mensch
Dan zal ik op mijn ouden dag
Met al wat dankbaerheyt vermag
Des Hemels goedheyt loven! Prijzen!
En nedrig waren dank bewijsen.”

Aldus een verheugde Carel George van Wassenaer Obdam aan zijn schoondochter Margaretha Helena Alewijn ter gelegenheid van de geboorte van zijn kleindochter Marie Cornélie in 1799.

Het heeft echter niet zo mogen zijn. Margaretha sterft drie jaar later, 26 jaar oud, aan tuberculose. Haar echtgenoot, Jacob Unico Wilhelm, de laatste graaf Van Wassenaer Obdam, hertrouwt in 1808 met Sophia Wilhelmina van Heeckeren van Kell, afkomstig van kasteel Ruurlo. Het huwelijk is echter kinderloos en van korte

duur. Jacob Unico Wilhelm overlijdt in 1812. Zijn nalatenschap omvat het landgoed Twickel met circa 90 boerderijen, vele losse landerijen en tienden. Verder twee huizen in Den Haag en de landgoederen Lage, Weldam en Kerhem (bij Ede), bezittingen in de gemeenten Wassenaar, Obdam, St. Pancras en Heer Hugowaard, en last but not least een pakket obligaties en certificaten ter waarde van 73.000 gulden. Na het overlijden van zijn moeder, Jacoba Elisabeth van Strijen, in 1816 komt daar nog een aanzienlijk kapitaal bij.

Marie Cornélie, het meisje aan wie de toekomst van Twickel is toevertrouwd, heeft een zwakke gezondheid. Zij lijdt aan jicht, een familie kwaal van de Van Wassenaers. Gelukkig heeft zij een levendig karakter en daarmee een sterke wil om te overleven. De vele mensen die haar na het overlijden van haar vader omringen zijn dol op het “kleine Keetje”. Naast haar persoonlijk welzijn en haar gezondheid houdt men zich ook bezig met haar bezittingen.

Eén van haar voogden, W.H.A.C. van Heeckeren van Kell, de broer van haar stiefmoeder, krijgt na het bereiken van haar meerderjarigheid volmacht om haar uitgebreide goederenbezit en omvangrijke kapitaal te beheren. In 1831 trouwt Marie Cornélie met zijn zoon Jacob Derk Carel. Een gelukkige keuze: aan zijn voortvarend beleid danken we de basis van het huidige landgoed. Door aankopen uit de verdeling van de markegronden weet Van Heeckeren de omvang van het bezit te verdubbelen. Hij bouwt nieuwe boerderijen en begint met de grootschalige aanplant van bossen.

Unico Willem. In diens drie huwelijken wordt alleen in het tweede, dat met de Amsterdamse Margaretha Helena Alewijn, een nakomeling geboren: Marie Cornélie die in 1799 het levenslicht ziet.

1810 Inlijving van de Nederlanden bij Frankrijk.

1811 Bestuurlijke reorganisatie. De oude richterambten worden omgezet in gemeenten. Jacob Unico Willem wordt in 1812 burgemeester van Delden.

Van Heeckeren

1812 De laatste graaf van Wassenaer Obdam overlijdt. Zijn derde vrouw Sophia W.P. van Heeckeren van Kell en haar broer Willem ontfermen zich over de wees Marie Cornélie.

1813 Bevrijding en instelling van het Koninkrijk der Nederlanden. De adel wordt grotendeels in zijn oude rechten hersteld. Op Twickel getuigen hiervan de sedert 1815 geplaatste jachtpalen.

1816 De grootmoeder van Marie Cornélie, Jacoba Elisabeth van Strijen overlijdt. Het huis aan de Kneuterdijk in Den Haag wordt verkocht. De opbrengst wordt besteed aan de aankoop in 1819/20 van het Hof te Dieren.

1818 Splitsing van de gemeente Delden in Stad en Ambt Delden.

1830 Aanleg door J.D. Zocher van het landschapspark op Twickel.

1831 Huwelijk van Marie Cornélie met Jacob Derk Carel van Heeckeren van Kell.

1832 Aankoop door Willem van Heeckeren van Kell voor zijn zoon Jacob van een deel van de Gelderse Waard bij Zevenaer, andere delen volgen in 1847 en 1868.

1834 Aankoop door Willem voor zijn zoon Jacob van het landgoed Nettelhorst

bij Lochem. De aankoop wordt bekostigd uit het kapitaal van Twickel.

1838 Goedkeuring van het verdelingsplan van de marke Woolde. In 1841-1856 worden de marken rond Delden verdeeld. Van Heeckeren koopt veel van de gemeenschappelijke gronden voor de uitbreiding van het landgoed Twickel.

1845 Verbouwingen en aanbouw van de Noordtoren op Twickel door de architect R. Hesketh.

1850 Kinderloos overlijden van Marie Cornélie. Haar echtgenoot is universeel erfgenaam.

1852 Jacob Derk Carel, inmiddels van Heeckeren van Wassenaar geheten, trouwt met Isabella Antoinette Sloet van Toutenburg.

1855 Geboorte van Maria Cornelia van Heeckeren van Wassenaar in 1856 gevolgd door George en in 1858 door Rodolphe Frédéric.

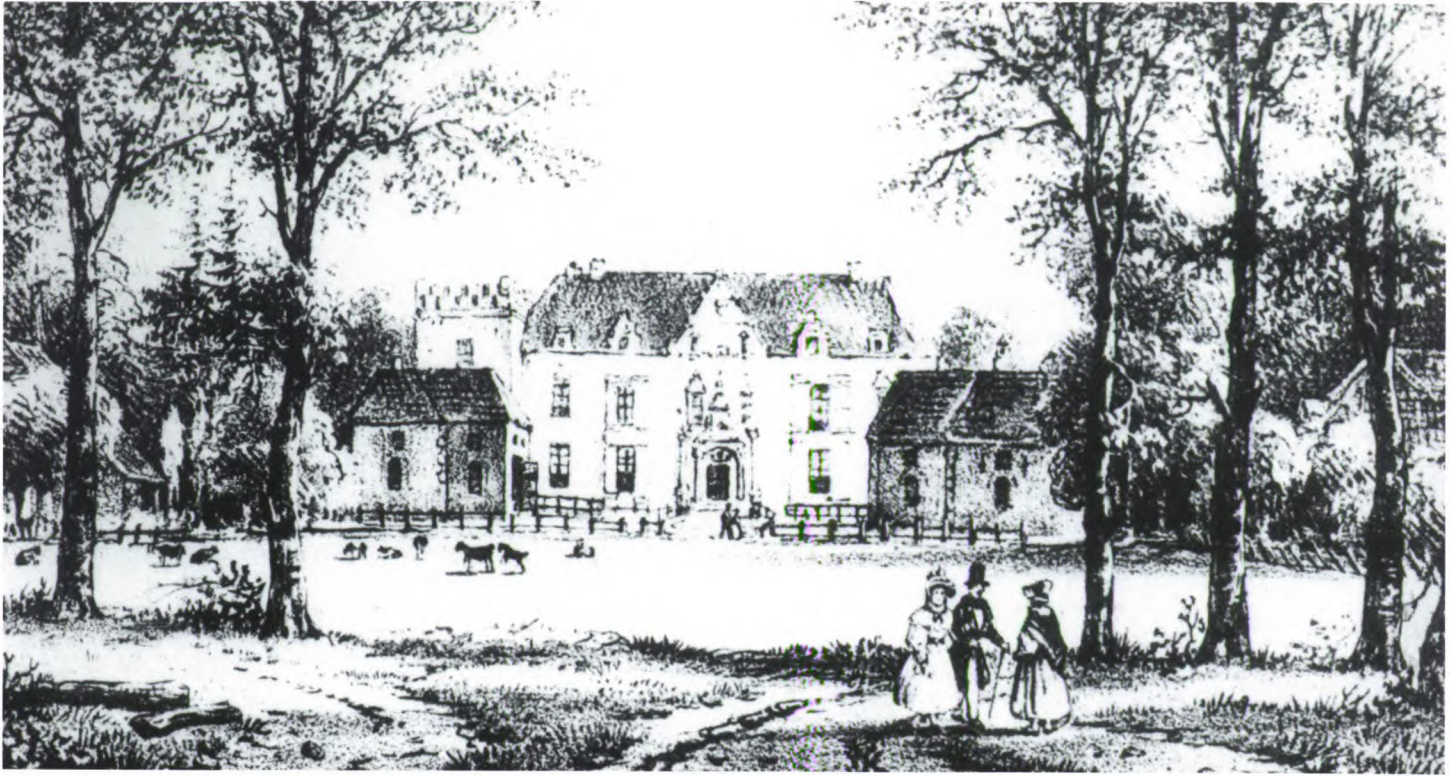
1866 Aanleg van de spoorlijn Zutphen-Enschede over gronden van de landgoederen Twickel en Weldam. Jacob erft goederen in Borculo uit de nalatenschap van zijn moeder Geertruida van Pabst van Bingerden.

1872 Aanleg van een landschapspark in de Breede Riet door L.P. Zocher.

1875 Jacob Derk Carel overlijdt. Zijn nalatenschap omvat een goederenbezit van circa 10.000 hectare, verspreid in het hele land.

1883 De oudste zoon George overlijdt. Zijn bezittingen komen grotendeels aan Rodolphe. Deze bezit daarmee Twickel, Lage, Wassenaar en het merendeel van de Gelderse goederen. Zijn zuster Maria Cornelia krijgt Weldam, Kernhem, de Noordhollandse goederen en goederen in de omgeving van Middachten, het huis van haar man W.C.P.O. van Aldenburg Bentinck.

1885 Uitbreiding van het landschapspark op Twickel door E. Petzold.

Gezicht op het huis Twickel. In een aantekening van 1832 schrijft Marie Cornélie van Wassenaer Obdam over de op deze prent afgebeelde situatie: "In het najaar is begonnen met het verlagen van het bouwland voor het huis om er een weide van te maken (...) ook is te gelijker tijd met goedkeuring van gedeputeerde staten van de provincie het Borsche voetpad verlegd, achter om de tuin, in plaats van regt op het huis aan te loopen". (H.A.T. inv.nr. 1394). Steendruk van L. Meijer, (1837). Foto: J. Mulder.

- 1894 Bouw van de Twickelse watertoren.
- 1896 Begin van verbouwingen aan het kasteel, die voortduren tot Rodolphe's huwelijk.
- 1901 Aankoop van het huis Brecklenkamp. De koop sluit aan op het bezit van enkele boerderijen, die beheerd worden vanuit het aangrenzende Lage. De Brecklenkamp wordt in 1942 weer verkocht.
- 1922 Rodolphe trouwt met Marie A.M.A. van Aldenburg Bentinck, een aange-trouwd nichtje van zijn zuster.
- 1929 Beurskrach op Wallstreet. Deze heeft ook gevolgen voor Twickel. In de jaren dertig hebben veel boeren problemen met het betalen van de pacht.
- 1932 Marie van Aldenburg Bentinck begint met de aanleg van een "rotstuin".
- 1936 Kinderloos overlijden van R.F. van Heeckeren. Openstelling van het laatste deel van het Twentekanaal, dat Zutphen verbindt met Enschede.
- 1940 Duitse inval.
- 1944 Na dulle dinsdag confisceren de Duitsers het kasteel voor vestiging van het secretariaat van Reichskommissaris Seis Inquart. De Reichskommissaris zelf verblijft elders. Het voor de legering van Duitse troepen geconfisceerde huis op het Hof te Dieren brandt af.
- 1945 Bij de bevrijding van Delden lopen enkele boerderijen schade op bij de gevechten om het Twentekanaal. Het kasteel wordt slechts licht beschadigd.

Gezicht op het huis Twickel. Gedeelte uit een ansichtkaart, 1900.

Geliefd

Hoewel Marie Cornélie door de beperkingen van haar tijd heel weinig bewegingsvrijheid had, is zij toch een opvallende persoonlijkheid die veel voor Twickel betekend heeft. Zij is kunstzinnig en creatief en werkt hard aan de verbetering van haar landgoederen. Dit ondanks haar hoge positie en de tijd, die zij moet besteden aan het onderhouden van haar connecties met vooraanstaande families, zoals die met het koninklijk huis. Samen met haar echtgenoot verfraait zij de tuin, het landschapspark en het huis op Twickel. Daarnaast is het echtpaar bezig met het huis en het park op het Hof te Dieren.

Op Twickel is Marie Cornélie alom geliefd. Bij haar personeel, en bij de bewoners van Stad en Ambt Delden. Uit de door haar bijgehouden kasboekjes blijkt dat zij voor iedereen wat over heeft. Personeelsleden gaan op haar kosten naar de schouwburg en krijgen bij speciale gelegenheden geld of een geschenk. De armen worden rijkelijk bedeed. Zij krijgen soms iets van de gravin zelf, maar meestal via het door haar vorstelijke gesubsidieerde "Twickelse Armenfonds".

Na het bereiken van haar vijftigste levensjaar nemen de krachten van Marie Cornélie af. In 1850 overlijdt zij na een week, waarin zij te kampen heeft met hevige hoestbuien. In een herdenkingspreek in de kerk van Lage memoreert dominee Sluijter "Hoe zij zelf de schamele hut der armoede binnentrad: hoe zij zelf waakte over het doelmatig gebruik harer gaven. Hoe zij dikwijls in stilte ondersteunde, zodat de bewelddadigde vruchteloos de hand der weldoenster zocht en niet wist wie hij zijn dank betuigen moest".

M.A.M.A. van Heeckeren van Wassenaer op de stenen bank in de rotstuin.
Foto: Fotostudio Meyling, Enschede.

Toekomst

Op 22 juni 1922 trouwt de laatste heer van Twickel, Rodolphe Frédéric van Heeckeren van Wassenaer met Marie gravin van Aldenburg Bentinck. De liefde van barones Van Heeckeren voor Twickel was alles omvattend. Vanaf het begin van haar huwelijk heeft zij zich met de toekomst van het landgoed bezig gehouden. Alle zakelijke besprekingen maakte zij mee. Na het overlijden van haar echtgenoot in 1936 kon zij daardoor zelf het beheer ter hand nemen.

De crisisjaren en de oorlogsjaren daarna noodzaakten haar tot een zeer zuinig beheer, met als enig doel de onge-repte instandhouding. Zij leefde niet van maar voor het landgoed. De barones voelde zich opgenomen in de reeks van heren en vrouwen die haar voor gingen en die allen het landgoed aan het nageslacht hadden doorgegeven. "Tijdelijk" beziter van Twickel hadden haar voorgangers zich genoemd.

Na lange jaren van onderhandelen, waarbij dr J.H. van Heek van 's Heerenbergh haar ondersteunde wist barones Van Heeckeren de Staat der Nederlanden te overtuigen. Bij de overdracht van het landgoed aan de Stichting verleende het Rijk vrijstelling van successie- of schenkingsrechten. Versnippering door verkoop om de belasting te kunnen betalen werd daarmee voorkomen en zo werd de doelstelling van de nieuwe Stichting levensvatbaar: "de bestending van de historische betekenis van Twickel als natuurreservaat en cultuurmonument voor wandelaars, natuurvrienden en kunstminnenden".

Stichting Twickel

- 1953 Barones Van Heeckeren van Wassenaer brengt het landgoed Twickel onder in een stichting.
- 1959 Viering van de tachtigste verjaardag van barones Van Heeckeren. Personeelsleden, pachters en inwoners van heel Twente grijpen deze gelegenheid aan om uitdrukking te geven aan hun verbondenheid met de nieuwe stichting Twickel.
- 1968 Barones Van Heeckeren treedt af als voogdes van de hervormde kerk in Delden.
- 1972 Dankzij energieke, niet aflatende tegenstand gaat de aanleg van de S23, de weg Delden-Bornerbroek-Almelo niet door. Vanuit het actiecomité wordt de Vereniging Vrienden van Twickel opgericht. Aanleg van de rondweg om Delden.
- 1975 Barones van Heeckeren overlijdt. Alle bezittingen buiten Twickel (ca. 2000 ha.) komen aan de Stichting Twickel.
- 1977 Begin van de restauratie van het kasteel en de bijgebouwen.
- 1981 Oprichting van de pachterscommissie.
- 1982 De familie Zu Castell Rüdénhausen vestigt zich in de gerenoveerde zuidvleugel van het kasteel.
- 1984 De melkquotering wordt ingevoerd. Verkoop van gronden in Zenderen en Woolde voor de aanleg van de Bandweg en de aansluiting via het knooppunt Buren op de A1.
- 1991 Publikatie van het eerste nummer van het Twickelblad.
- 1993 Ingebruikneming van de nieuwe rentmeesterij en de werkplaatsen in de kasteelboerderij. Publikatie van de inventaris van het huisarchief Twickel.

Landelijke Natuurschoningsdag succes

Op 15 maart werd op Twickel door de Wildbeheerseenheid Twickel deelgenomen aan de landelijke natuurschoningsdag. Met ongeveer 40 personen die over een vijftal ploegen met auto en aanhanger verdeeld werden, vertrok men 's ochtends om negen uur vanaf het verzamelpunt de Paardenschuur. De verschillende groepen onder leiding van de jachtopzieners namen dit jaar de

Na 650 jaar blijft Twickel nog steeds bij de tijd. De heer H. te Lintelo zet de klok van het bouwhuis gelijk.
Foto: J. Mulder.

Bronnen:

Huisarchieff Twickel, inv.nrs. 1936, 2796, 2, 5290, 26, 28, 454, 780 en 1390.

Gevers, A.J. en A.J. Mensema, *De havezaten in Twente en hun bewoners*, Zwolle, 1995.

Craandijk, J., *Wandelingen door Nederland met pen en potlood*, II, Haarlem, 1876, p. 24 - 40.

R.A.O. stadsgericht Delden, inv.nr. 1, stadsboek Delden. Met dank aan de heren Krooshoop en Hakstegen.

Bloys van Treslong Prins, P.C., 'Ned. Herv. Kerk te Delden', *Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden in en uit de kerken van Overijssel*, Utrecht, 1925, p. 42 - 55.

C. Huygens, *Journalen, uitgegeven door het Ned. Historisch Genootschap*. Met dank aan A. Jansen.

R.A.O. Schul- of rekenboek van Adolph de Meijer, chirurgijn te Goor, 1663 - 1698.

R.A.O. Notarisarchieff, inv.nr. 544.

Twickel. Behoud van een cultuurmonument, Hengelo, 1985.

gebieden Azelo, Deldenerbroek, Deldenerdijk en het Schijvenveld op de korrel. Systematisch werd het zwerfvuil uit de bermen, sloten en bosranden verwijderd en in de aanhangers verzameld.

In de categorie zwerfvuil werden naast de plastic verpakkingen, blikjes en sterke drank flessen ook in toenemende mate verpakkingen van de 'fast food restaurants' aangetroffen.

Ook waren er blijkbaar weer stapels kranten en folders op één adres bezorgd. Ondanks de fikse boetes voor illegaal storten kwam men nog regelmatig kleine puinstortjes tegen van glas, teer, asbest, beton, pallets en vloerbedekking. Landelijk werd er die dag 200 wagons aan vuil uit onze bossen gesleept. Op Twickel werd na ruim drie en half uur werken een container van 15 kuub tot de rand toe gevuld.

De voorzitter van de WBE, de heer J.J.B. Bosch, droeg door het overhandigen van een zak zwerfvuil de container symbolisch over aan de burgemeester A.H.F. van der Vegt van Ambt Delden die namens de betrokken gemeenten aanwezig was. De burgemeester was, zo zei hij, aan de ene kant blij gestemd door de inzet en betrokkenheid van de vrijwilligers. Aan de andere kant was hij triest gestemd dat een dergelijke schoningsdag elk jaar opnieuw nodig blijkt te zijn. "Kijk, een kind dat achteloos een snoeppapiertje weggooit, dat hoort natuurlijk niet. Maar volwassenen die moedwillig TV-toestellen, dakpannen of asbest buizen dumpen dat kan uiteraard helemaal niet." Educatie en voorlichting van de jeugd zal op den duur vruchten moeten afwerpen en wat dat betreft mogen nog heel wat kinderen hun ouders beter opvoeden.

Maarten Hermanussen

Burgemeester Van der Vegt van Ambt Delden, D. van Ittersum en J. Bosch, voorzitter van de W.B.E. Twickel.
Foto: A.H. Schimmelpenninck.

T O E G A N G T U I N E N

TUINEN VAN TWICKEL

Bon voor gratis bezoek aan de tuinen van Twickel in het seizoen 1997

Geldig voor maximaal twee personen

De tuinen zijn geopend van 19 mei tot 24 oktober

op werkdagen van 11.00 - 16.30 uur

Aan de Vereniging Vrienden van Twickel

Hiermee geef ik mij op als lid van Uw vereniging

Naam:

Adres:

Postcode/Plaats:

Handtekening:

Bij aanmelding in de loop van het verenigingsjaar zal het niet altijd mogelijk zijn eerder verschenen nummers van het Twickelblad te garanderen. Na ontvangst van Uw aanmelding ontvangt U van ons een accept-girokaart.

postzegel

Secretariaat

Vereniging Vrienden van Twickel

Meeuwenstraat 14

7471 HG Goor

De boerderijen in de buurtschap Zenderen

Veel boerderijen in de buurtschap Zenderen in de gemeente Borne zijn al eeuwenlang Twickels bezit. Uitbreiding en inkrimping van deze eigendommen heeft diverse malen plaats gehad. De boerderijen die ooit aan Twickel hebben toebehoord of daaraan nog steeds behoren, zijn: Groot Nijhof, Klein Nijhof, Groot Olthof, Klein Olthof, Wensink, Beerthuis, Vaalt, Slot, Groot Leferink, Klein Leferink, Kuiper en Reijmeldinck.

Jan Hakstegen

Volgens een akte uit 1481 ruilt Johan II van Twickelo zijn erve Reijmeldinck met Berend van Bevervoorde voor "Sepenwoelt met walle en grave, in de buurschap Broke"¹). Enkele jaren later, op 3 augustus 1486 wordt Johan II beleend met de tienden uit "Oldenhove" (Olthof)²). Ook van 26 september 1509 bestaat een dergelijke akte³).

Uit latere berichten blijkt, dat de bezittingen nog uitgebreider moeten zijn geweest. Zo worden volgens een akte van 4 februari 1595 enkele landerijen aan Lambert ten Nijenhove verkocht⁴). Het betreft hier de helft van het erve en goed "Nijenhove" (Nijhof) en verschillende stukken land, behorend tot het erve "Oldenhove" (Olthof). De verkoop vond min of meer gedwongen plaats onder voorwaarde dat de goederen mochten worden teruggekocht, hetgeen in 1610 dan ook gebeurde.

Tachtigjarige oorlog

Verkoop en belening kwamen aan het eind van de zestiende eeuw veel voor als gevolg van de zeer slechte financiële toestand waarin Twickel zich in die tijd, de beginperiode van de oorlog met Spanje, bevond. Veel strijd tussen Spaanse en Staatse troepen, strooptochten met verwoesting van veel hoeven en gewassen op het veld (17,8% van de erven in Twente werd toen verwoest of verlaten⁵), maar ook de enorme uitgaven die Goossen van Raesfelt in de decennia daarvoor had gedaan, hadden tot deze toestand geleid.

Bovendien werden als gevolg van steun aan de Spanjaarden, veel van Twickels bezittingen door de Staten van Overijssel verbeurd verklaard. De pachtinkomsten vielen weg en vooral ook het verlies van het inkomen als drost van Twente deed zich voelen. Pas na de dood van Johan I van Raesfelt in 1604 werd door zijn weduwe Lucia van Heijden met hulp van haar broer en andere familieleden weer orde op zaken gesteld. Dit leidde ertoe, dat haar zoon, Johan II van Raesfelt, weer met succes aan herstel van bezittingen en financiën kon werken. Ook het drosschap kwam weer in zijn handen. Veel goederen werden in die tijd aangekocht of teruggekocht. Zo kwamen in 1610

ook de Zenderse goederen weer aan Twickel. Volgens de betreffende verkoopakte⁶) gaan dan de erven Olthof, Nijhof en Hondeborg van Elsebe van Heijden, stiftsjuffer te Borghorst (en tante van Johans moeder Lucia van Heijden), weer over in handen van Johan II. Deze goederen waren twee jaar eerder door Elsebe gekocht van Sweder Schele. Ook de tienden uit Olthof kwamen in 1630 weer aan Johan II⁷).

Herstel

In 1614 werd erve Beerthuis aangekocht⁸). In 1683 geeft Jacob van Wassenaer Obdam aan zijn rentmeester de opdracht om datgene te doen wat nodig is om de erfjes Vaalt en Slot aan te kopen⁹). In 1845 werd erve Leferink, toen nog bestaande uit Groot en Klein Leferink, aangekocht¹⁰), terwijl Beerthuis kort voor 1800 weer werd verkocht. Wensink ging in 1928 in andere handen over¹¹). Vaalt werd reeds in 1753 verkocht, doch in 1842 weer teruggekocht. De aankoop van Kuiper dateert van 1875¹²).

Dat de Zenderse goederen in het begin van de zeventiende eeuw geleidelijk weer alle in handen van Twickel kwamen, blijkt uit de vanaf 1632 opgestelde rentmeestersrekeningen, waarin ook de pachtbetalingen werden genoteerd.

In het Borns/Deldense gebied bestond in 1602 slechts 6% van de erven uit eigen bezit, 45% was adellijk bezit, de rest behoorde aan de kerk of aan een landheer⁵).

Eerste totaaloverzicht

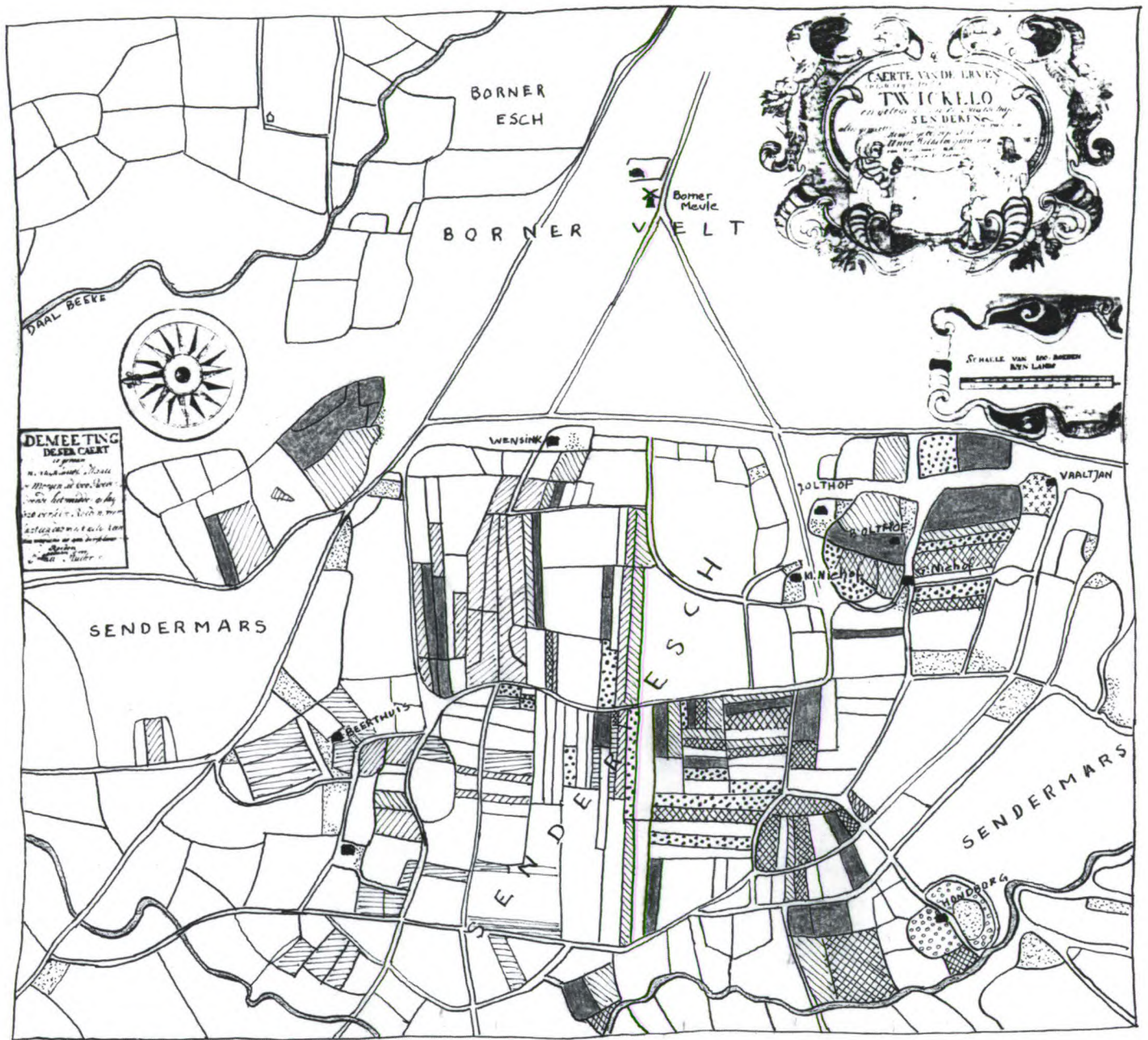
Een eerste overzicht van de Twickelse bezittingen vinden we in de legger van goederen, die in 1681, kort voor zijn overlijden door Adolf Hendrik van Raesfelt aan zijn dochter Adriana Sophia werd gedictieerd¹³). Dit overzicht liet Unico Wilhelm van Wassenaer Obdam in 1717 inbinden en hij voorzag het zo hier en daar van zijn commentaar. Wat de Zenderse bezittingen betreft vinden we hierin onder meer het volgende:

"Beijde Olthover en Nijhover.

Tyntbaer an ons selven. Worden alle vier eeven groot gehouden hoewel de Olthover vijfen twintich daelder voor de tiende geeven en de Nijhover maer tien daelder. Worden rhuim geschat teegens Berthuis van groote, voor de richter van Haexbergen gemeeten, op een en twintich mudde lants. Het lant van deese erven legt door den Sender Ess verspreijt behalve de braeken campen en gaerden bij de huizen.

Wenssink.

Tientbaar oover een gedeelte van t'erve, an t'capitel van Oldenzeel, sloptiende. Wort gehouden rhuimj so goet als d'andere, in het lant door deze ess verspreijt. Geeft oock minder als andere.

 Berthuis	 Groot Nijhoff	 J. Olthoff	 Hondborg
 Wensingh	 Klein Nijhoff	 B. Olthoff	 Vaaltjan

Reconstructie aan de hand van de kaart van de landmeter Johan Muller van de ligging van de bij de boerderijen in Zenderen behorende landbouwgronden in 1726
Tekening: J. Hakstegen.

Berthuis.

Tientbaer an particulieren te borne. Leen an de Provincie. Gemeeten als geseijt, door de Rigter van Haxbergen op een en twintich mudde lants, al meede verspreijt door den ess.

Hondeborgh.

Een heel oude plaetse, en door formeele Belegeringe, door den Bisschop gewonnen sijnde nae de sijt van aestele (Azelo) nog een plaetse genaempt de loopgraeven, welkere outheyt an de graften, cingel, en poll, te sien is, sijnde het stam huis van de famillie Hondeborgh. Is nu van weijnich inportantie gehoort geen drie mudde lants bij.

- t' hout gewas van deese seeven gemelte plaetsen, ongeveer werdich vier duisent guldens-

De Vaelt.

Keustersteede leijt an t' velt an d' oltheuver kamp.

Nog twee keuter steeden in Sender of Borne Broeck gehieten t' Slot en t' meeckenkamp. Beijde keuters hebben op haer eijgen kant weijlant angegraeven, twelk nog is buiten de oude pacht maer betalen niet, hebbende die van 't Slot de huur bij mijn tijt noijt betaelt, maer altijd nog onderhouden, maer als de oude moer doot is moetense betaelen".

Situatie in 1726

Behalve deze opsomming van het bezit, gaat Adolf Hendrik bij de meeste erven ook nog in op het soort land (bouwland, weiland, hooiland, bos) en de kwaliteit van de grond. Dat de grond, behorend bij ieder erf erg verspreid lag, is vooral te zien wanneer we deze weergeven op een overzichtskaart, gemaakt naar de gegevens van Johan Muller uit 1726¹⁴).

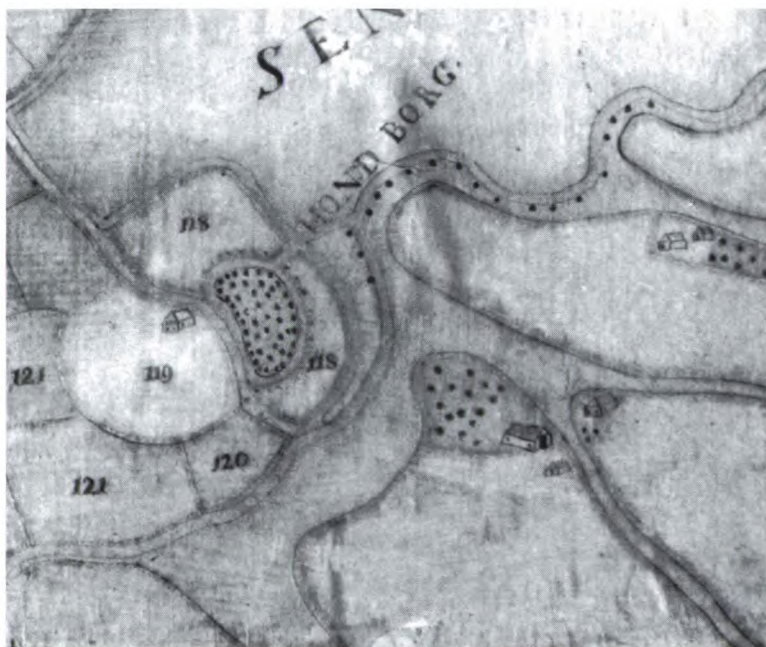
Ook bleek het mogelijk om van een aantal erven het grondbezit per bedrijf uit te rekenen. Dit was in 1726 als volgt in hectaren:

	totaal	bouwland	hooiland	weiland	bos	aantal percelen
Groot Nijhof	12,0	6,3	5,5	-	0,2	22
Klein Nijhof	12,4	6,9	5,0	0,2	0,3	23
Wensink	12,8	7,3	5,0	-	0,5	26
Beerthuis	12,7	6,8	3,4	1,3	1,2	19
Groot Olthof	8,2	5,0	2,6	0,3	0,3	18
Klein Olthof	10,5	6,1	4,0	-	0,4	25

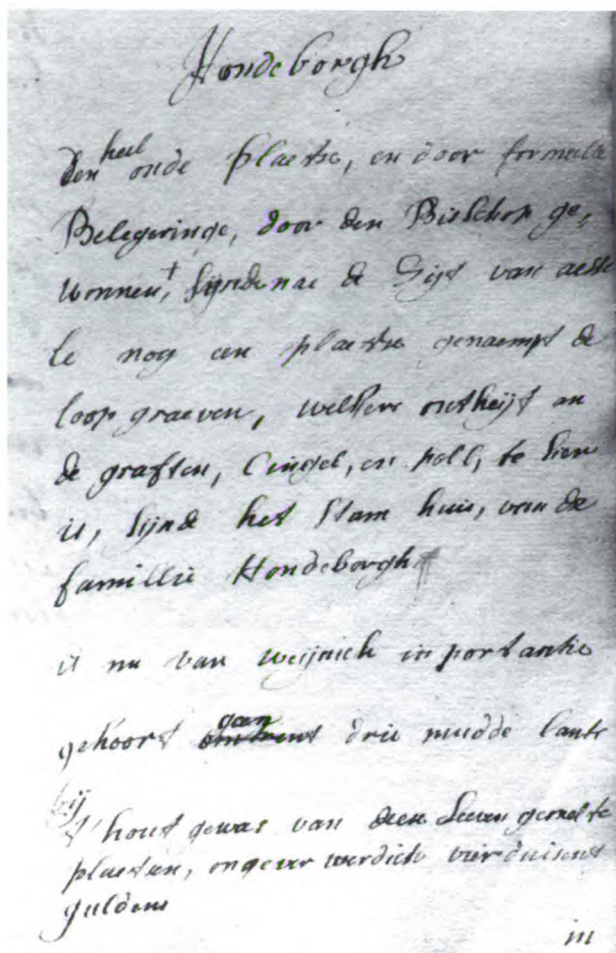
Hondeborg bezat slechts 2 kleine percelen.
Vaalt bezat slechts 1 klein perceel.

Volgens Slicher van Bath bedroeg de bedrijfsgrootte in Twente omstreeks 1602 gemiddeld 5,16 ha (4,27 ha bouwland en 0,89 ha weiland) en in 1910 waren deze uitgegroeid tot gemiddeld 7,78 ha⁵). Wanneer we deze getallen vergelijken met het grondbezit van de Twickel erven, dan kunnen we stellen, dat deze voor die tijd tot de grotere bedrijven hebben behoord.

Uit bovenstaande blijkt ook, zoals Adolf Hendrik van Raesfelt reeds meldde, dat de Hondeborg, oorspronkelijk een aanzienlijke havezate, nu niet veel meer is dan een klein keuterbedrijfje. Verder is overduidelijk, dat het bezit uit een zeer groot aantal verspreid liggende kleine perceeltjes bestond (zie ook de kaart).

Detail van de kaart van Zenderen door Johan Muller, waarop de omgeving van de Hondeborg. De nummers verwijzen naar de verklarende lijst. Huisarchief Twickel, inv.nr. 2456. Foto: J. Mulder.

Beschrijving van de Hondeborg in de legger van Adolf Hendrik van Raesfelt, 1681. Huisarchief Twickel, inv.nr. 2806. Foto: J. Mulder.

Pachtbetalingen

Uit de rentmeestersrekeningen, die vanaf 1632 werden bijgehouden weten we, welke pacht de meijers op de verschillende hoeven destijds moesten betalen. Het bestuderen hiervan geeft ons een tijdbeeld en het vertelt ons iets over hoe men op het platteland toen leefde. De verplichtingen bleken niet alleen uit geld te bestaan. Zo was Lammert van de keuterstede Vaelt per jaar zes dalers (negen gulden) en twee pond gehekeld vlas schuldig. Ook was hij verplicht "tot alle gewontelijke lijffdiensten". Tot dit laatste was overigens iedere meijer verplicht. Hynderick op de Hundeborch betaalde 15 daelers en twee pond gehekeld vlas. Herman Olthave (Groot Olthof) 17 daeler en 15 stuivers, Jan Olthave (Klein Nijhof) 18 daeler en 15 stuivers, de beide Nijenhaves 12 gulden, Wensink 50 gulden en Berthuis 70 daeler. Verder moesten de meijers van de Olthoven, de Nijenhoven, Beerthuis en Wensink ieder jaar leveren 12 mudde rogge, 3 mudde haver, een pachtvarken, een paar hoenders en 5 pond vlas. In de jaren daarna wisselen de geldbedragen wel enigszins, doch in grote lijnen bleven de verplichtingen gelijk.

De pachtboeken, waarin alle betalingen, hoe klein ook, werden genoteerd, beginnen kort voor 1730. De jaarlijks verschuldigde bedragen waren toen: Vaalt f 9,-, Beerthuis f 110,-, Hondeborg f 18,-, Groot Olthof f 115,-, Klein Olthof f 100,-, Wensink f 90,-, Groot Nijhof f 105,- en Klein Nijhof f 100,-. Deze bedragen bleven tot na 1800 onveranderd.

Het erve Klein Oldhof in Zenderen.
Foto: J.H. Brinkers, ca. 1980.

Het blijkt, dat de meijers om aan de pachtbetaling te voldoen, in de loop van een jaar regelmatig bedragen van enkele gulden tot enkele tientjes bij de rentmeester kwamen afleveren. Ook zien we, dat dikwijls arbeid werd verricht, hetgeen in geldbedragen werd omgerekend en als pachtbetaling werd bijgeschreven. Wagendiensten kwamen veelvuldig voor, zoals het vervoer van metselstenen, pannen of kalk, zelfs naar Lage. Ook graafwerkzaamheden en tuinarbeid worden regelmatig genoemd. Varkens werden nog steeds geleverd en soms ganzen. Verder behoorden gerst, haver, rogge, hoenders, en vrachten mest of hooi tot de leveranties. Een enkele keer is er sprake van linnen, smaldoek, boter, appels of weefloon.

Ook deze produkten werden in geld uitgedrukt en als pacht genoteerd. Zo was een schepel gerst 14 stuivers waard, een schepel rogge 20 stuivers, een jonge hoender 3 stuivers, een voer mest 1 gulden en een voer hooi 10 gulden. Varkens werden naar gewicht betaald. Zo staan er varkens vermeld van 4 gulden en van meer dan 15 gulden. Een lap linnen van 50 ellen leverde 24 gulden op. De genoemde produkten geven ons tevens een beeld van de gewassen die destijds werden verbouwd.

Maken we ook hier weer een vergelijking met de prijzen die volgens Slicher van Bath elders werden gerekend, dan wijken de bedragen die Twickel aan de boeren betaalde hiervan niet veel af. Ze liggen zelfs iets hoger.

Betalingen zowel in geld als in natura kwamen overal voor. In Overijssel werd in 1602 slechts 21,4% van de pacht in geld betaald en de rest in natura. Voor het Deldens/Bornse gebied lag de geldbetaling iets hoger, nl. ruim 25%. Het aantal runderen rond Zenderen was erg laag, namelijk één tot drie stuks per erf. Wel had ieder erf de beschikking over ongeveer drie paarden⁵⁾.

Achterstallige betalingen

Toch schijnt het nogal eens problemen te hebben opgeleverd om de jaarlijkse pachtsom bijeen te brengen, want dikwijls zien we bedragen vermeld die als aanvulling zijn betaald door het St. Annagasthuis.

Op 11 november 1799 waarschuwt Carel George van Wassenaer Obdam alle pachters, dat zij voor de eeuwwisseling hun achterstallige pacht moeten hebben betaald. Over het restant zal voortaan $2\frac{1}{2}$ % rente worden gerekend. "Deeze aflossing zal kunnen en moeten geschieden of in Geld, of in Koorn, of in Validatie van Arbeid, of

Vrachten. Bij aldien zulks agter blijft zullen van zoodaanige Erven de betaalingen ingehaald worden met het Koorn van het Veld, het zelve op Twickel afgedorst, het Stroo worden weder gegeven, en het Zaad naar Marktprijs voldaan worden. Alle de Twickelsche Meijers zullen zig hier naar moeten richten, en zulks naarkomen, alzo de Ondergetekende de Onwillige of Nalatige vast en zeker van de Erven zal afzetten¹⁵⁾".

Bij de verdeling van de markegronden in het midden van de vorige eeuw kon Baron Van Heeckeren van Wassenaer zijn bezittingen nog verder uitbreiden en vervolgens het land weer verpachten. Er werden hertaxaties uitgevoerd en het gevolg was dat de oppervlakte grond per bedrijf toenam en de pacht prijzen per erf vrijwel werden verdubbeld. Ook werd nadien nogal eens grond geruild en de pacht prijzen werden herhaaldelijk aangepast.

Toch blijkt steeds weer, dat de pachters en hun gezinnen een armoedig bestaan hadden. Hoewel in de negentiende en twintigste eeuw de pacht vrijwel geheel in geld of arbeid werd betaald en niet meer in produkten, zien we verschillende pachters in moeilijkheden komen door te grote achterstand in de betalingen. Aan de rentmeesters moet een grote mate van geduld en tact worden toegeschreven. Toch werd een enkele keer de deurwaarder ingeschakeld en werd er met opzegging van de pachtovereenkomst gedreigd. Hartroerende smeekbrieven waren dan vaak het gevolg.

Op de erven Klein Nijhof en Groot Olthof hebben tot in deze eeuw de geslachten Nijhof en Olthof gewoond.

Het erve Groot Nijhof in 1997.
Tekening: J. Hakstegen.

Wanneer we tot slot het kaartje met het huidige Twickelbezit bezien, dan komt daarin wel duidelijk de ernstige bedreiging van dit landschappelijk en agrarisch zo waardevolle gebied naar voren. Hopelijk blijft dit historische landschap ook in de toekomst gevrijwaard van stads- en industriebebouwing.

Noten:

- 1 Huisarchief Twickel inv. nr. 3970
- 2 id. nr. 4649
- 3 id. nr. 3400
- 4 id. nr. 3387
- 5 Slicher van Bath, B.H., *Een samenleving onder spanning, geschiedenis van het platteland in Overijssel, 1977.*
- 6 Huisarchief Twickel inv. nr. 3371
- 7 id. nr. 3404
- 8 id. nr. 3778
- 9 id. nr. 3412
- 10 id. nr. 3382
- 11 id. nr. 3420
- 12 id. nr. 3379
- 13 id. nr. 2806
- 14 id. nr. 2456
- 15 id. nr. 2534

J.H. Wes.
Foto: familie Wes.

In memoriam

Jan Hendrik Wes, 1916 - 1997

Op 13 februari 1997 overleed de heer Jan Hendrik Wes. Hij is tachtig jaar geworden. Zijn vader was pachter van Twickel op het erve de Hondeborg in Zenderen. Op 19 april 1945 trad de heer Wes in dienst van Twickel. Met zijn gezin nam hij zijn intrek in het huis Braamrot aan de Twickelerlaan.

Hendrik Wes werd aangesteld als medewerker van de kasteelboerderij. In die tijd liepen daar nog elf trekpaarden. Drie van de zes personeelsleden werkten als voerman. Dit werd ook de taak van Hendrik Wes. Met paard en wagen vervoerde hij de melk naar de zuivelfabriek van Ensink in Delden, hij ploegde het bouwland en hielp in de bossen bij het ruimen van het hout.

Na het vertrek van een collega verzorgde Wes het melkvee. Hij kon uitstekend met dieren omgaan. Bij ziekte of andere calamiteiten stond hij dag en nacht voor hen klaar. Toen in 1970 het bedrijf werd afgebouwd en het melkvee werd verkocht, bleef Wes als laatste personeelslid op de kasteelboerderij. Hij voerde het jongvee, maaide het gras en verbouwde maïs en aardappelen.

Hendrik Wes hield van alles wat groeit en bloeit. Hij was het liefst buiten in de natuur of in zijn tuin. Hij was een vriendelijk mens en een prettige collega.

Korte berichten

Monumentenlijst

De lijst van Rijksmonumenten in Stad en Ambt Delden is onlangs flink uitgebreid. Tot voor kort kwamen op deze lijst bijna alleen panden voor die dateren van voor 1850. In de afgelopen jaren is een uitgebreide inventarisatie uitgevoerd van alle monumentwaardige panden uit de periode 1850 tot 1940. Hieruit is een selectie gemaakt. Deze panden zijn vervolgens op de monumentenlijst geplaatst. Voor het landgoed Twickel betekent dit dat een groot aantal panden in de gemeenten Stad en Ambt Delden op de Rijksmonumentenlijst zijn geplaatst. Hieronder vallen het moestuincomplex, de Watertoren, de villa Bagatelle, de villa Cramershof, (beide in Stad Delden) en het jachthuis Wanink op de Deldeneres. Nu ook de Watertoren op de rijkslijst is geplaatst kan de restauratie voortgang vinden.

A.H. Schimmelpenninck

Brieven

Dit is een foto die wij in de zestiger jaren op Twickel gemaakt hebben. Het hek stond in de buurt van het huis van de jachtopziener in de laan recht tegenover het kasteel.

We willen graag weten of dit mooie hek nog weer een plaatsje heeft gekregen binnen Twickel. We wandelen en fietsen nog steeds graag en veel in de Twickelse bossen, en zouden het leuk vinden om nog eens te horen of het hek nog dienst doet.

J. Stam-Crom.

Het toegangshek dat in vroeger dagen bij het jagershuis aan het einde van de Kooidijk stond.
Foto: familie Stam.

Dit fraaie toegangshek dat in vroeger jaren bij het jagershuis Casa Nova stond is opgeknapt en verplaatst. Het staat nu in de tuinen van Twickel. U komt er door wanneer u van de formele tuin rondom de orangerie naar het binnenpark loopt.

Twickels landschap toegankelijk gemaakt voor wandelaars, fietsers en ruiters

Ter gelegenheid van het 650-jarige bestaan van Twickel, geeft de Stichting Twickel samen met Uitgeverij Broekhuis een boekje uit. Jan Baggen, onder andere werkzaam voor de Wegener Dagbladen als tekenaar/streekbeschrijver kreeg opdracht voor het maken van 'een culturele landschapsroute'. In de laatste zomerdagen van 1996 werd hij op de rentmeesterij ontvangen om daar over te praten.

Jan Baggen

Twickel, ik had er al wel eens gewandeld en het kasteel bekeken vanaf de eerbiedige afstand vanaf het plein voor de ophaalbrug. De grote stenen vazen die je, meestal leeg, ziet staan bij kastelen waren hier gevuld met bloemen. Tot in de wijde omtrek zie je goed onderhouden boerderijen en huizen waarvan de zwart/witte luiken laten zien dat ze bij Twickel horen. In het landschap zijn de gevolgen van rationele beslissingen door de ruilverkaveling niet terug te vinden.

De auteur en tekenaar Jan Baggen.

De opdracht

Toen ik zo'n twee jaar geleden aan een artikeltje werkte over de Twickeler Schipvaart waren dat de dingen die opvielen. Ik dacht dat men het fraaie Twentse landschap een beetje ontzien had.

Dat dat allemaal te danken was aan de statuten zoals de laatste bewoner, barones Van Heeckeren die had opgesteld en de uitvoering van het rentmeesterschap over dit erfgoed wist ik nog niet.

Een faxje van de heer Krudop, bestuurslid van de Stichting Twickel, aan zijn zoon Ernst-Jan die met mij in de Deventer Leeuwenbrug voor Kluwer werkt was het eerste contact. Na een gesprek op de rentmeesterij volgden de proefpagina's met de sterrebos-wandeling bij het Hof te Dieren als eerste onderwerp.

Ik kreeg de opdracht, en begon met stapels boeken uit de bibliotheek te slepen. De maanden daarop hebben de bibliotheken van Zutphen en Deventer het zonder boeken moeten doen die iets te maken hebben met Twickel, de omgeving of de geschiedenis daarvan. Gesprekken met rentmeester Schimmelpenninck en een leerzame wandeling met Maarten Hermanussen van de Vrienden van Twickel gaven voldoende informatie om te kunnen beginnen.

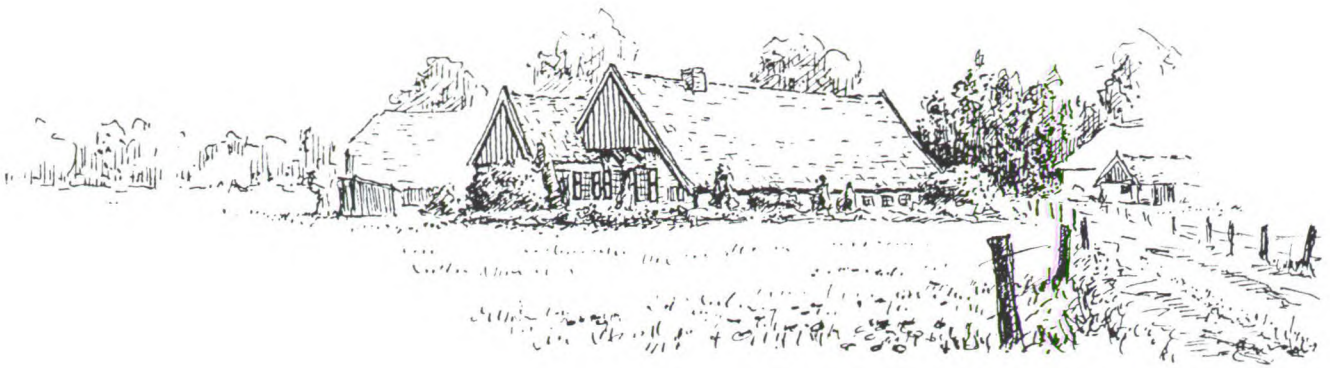
De uitvoering

Inmiddels was het al aardig herfst aan het worden. Voor het tekenwerk wilde ik toch de situatie zien zoals die is met bladeren aan de bomen. Je kunt geen wandel- fiets- en ruitboekje maken met allemaal tekeningen van kale bomen. Zo veel mogelijk beeldmateriaal moest dus in korte tijd verzameld worden. Bij iedere route is ruimte voor zo'n drie tekeningen en welke onderwerpen dat worden weet je eigenlijk pas nadat je de hele route hebt gelopen of gefietst. Snelle schetsen, aantekeningen en veel foto's moesten gemaakt worden in de tijd die nog restte voordat de bladeren vielen.

Toch had de herst ook zijn voordelen. Bijvoorbeeld de Hondeborg in Zenderen en de ruïne bij Lage zijn in de zomer bijna niet te zien door dicht bebladerd geboomte. Toen ik er 's winters opnieuw kwam kon ik mooi wat meer detail tekenen door de bomen wat meer doorkijk te geven.

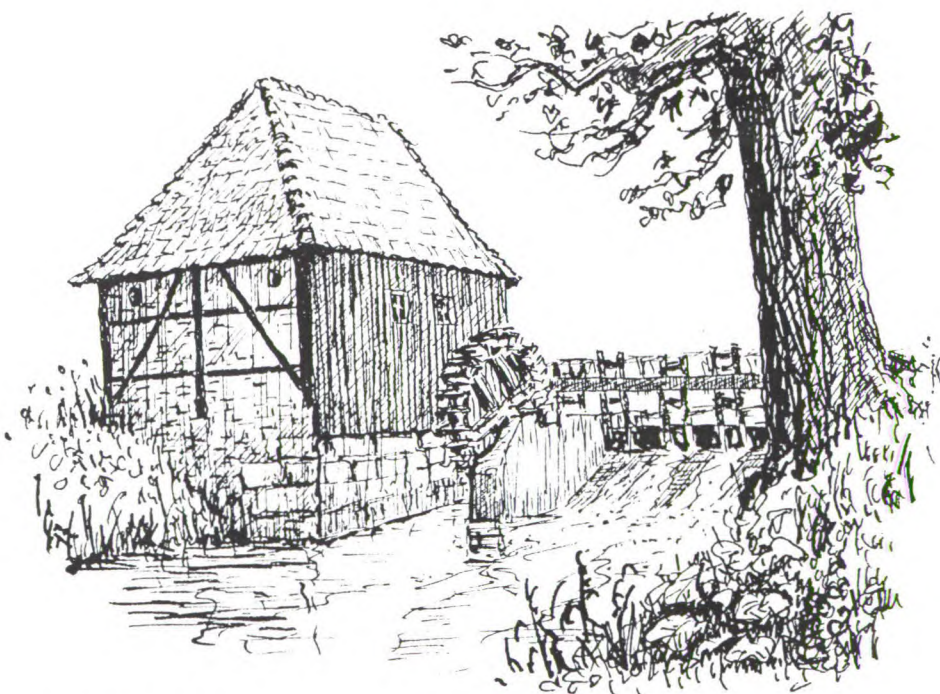
De strenge winter zorgde ervoor dat dit werk af en toe een heroïsch karakter kreeg. Ik zal later mijn achterkleinkinderen nog vertellen hoe ik bij -10 graden met wind tegen langs het Twentekanaal de Twickel-Weldamroute fietste. Beschutting zoekend achter een bankje maakte ik wat aantekeningen en wilde een slokje Iso-star nemen -drinken is belangrijk als je een eind fietst-.

Een paar zuinige slokjes kwamen er nog uit, de rest was bevroren. Reden om onmiddellijk het dichtst bijzijnde café op te zoeken

*Het erve de Vörger in de buurtschap Oele.
Tekening: J. Baggen.*

Hoe je ook je best doet, altijd laat je wel ergens een steekje vallen. Nadat archivaris Brunt, rentmeester Schimmelpenninck en Twickelvriend Hermanussen de teksten zorgvuldig hebben gecontroleerd en gecorrigeerd, denk ik dat in dit boek echt geen onjuistheid meer zal staan. Ook de fietsroutebeschrijvingen zijn door Twickelvrienden in de praktijk gecontroleerd en van commentaar voorzien. Ik wens iedereen veel wandel- fiets- en ruiterplezier.

*De watermolen de Oldemeule in Oele.
Tekening: J. Baggen.*

Na honderd jaar nog steeds een trekpleister voor jong en oud

Het Hoogspel van Garrit van Alsté

In november 1996 werd bekend dat Bert ter Horst de exploitatie van het café restaurant In den Markenrichter op zich heeft genomen. In het eerste nummer van het Twickelblad van 1997 is er een artikel aan gewijd. Ter Horst heeft met deze overname zijn horeca activiteiten in Ambt Delden uitgebreid. Immers hij is ook beheerder/exploitant van het Hoogspel op de Deldeneres, dat evenals de Markenrichter deel uit maakt van het uitgebreide horeca bezit van Twickel. Als u een regelmatige bezoeker bent van de bijeenkomsten en vergaderingen van de vereniging Vrienden van Twickel dan zult u het Hoogspel zeker kennen.

Jan van Alsté

Bert is alweer de derde generatie Ter Horst op het Hoogspel. Zijn grootvader Berend Jan wordt in 1932 door de toenmalige rentmeester W.H. Bitter gevraagd om de exploitatie en bewoning op zich te nemen. Formele huurder is dan de Twentsche Stoom-Beijers-Bierbrouwerij Hagedoorn & Kirchmann uit Almelo. Als deze brouwerij twee jaar later geliquideerd wordt, wordt Berend Jan ook de formele huurder.

Familie Ter Horst

In die tijd staan de zaken er niet zo goed voor. De economische crisis heeft ook Delden in haar greep. Daarbij komt dat het Hoogspel geen sterke drankvergunning meer heeft. Wel krijgt men een aansluiting op het elektriciteitsnet en kunnen de petroleum- en benzine lampen worden vervangen. Op een aansluiting op de waterleiding moet men nog wachten tot 1948, ofschoon men praktisch naast de watertoren woont.

De uitspanning 't Hoogspel omstreeks 1895. De vrouw met de Friese kap is Henke Boomsma. De oude man met de stok is haar schoonvader Barend van Alsté. Verder zijn aanwezig haar kinderen en een kelner.
Foto: collectie J. van Alsté, Hengelo.

Berend Jan wordt opgevolgd door zijn zoon Hennie. Bij de invoering van de Drank- en Horecawet in 1967 wordt de maximering van het aantal vergunningen afgeschaft en krijgt het Hoogspel weer vergunning om sterke drank te verkopen. In 1972 wordt de zaak ingrijpend verbouwd en aanzienlijk uitgebreid. Tien jaar later wordt het vroegere woongedeelte tot eetzaal omgebouwd. Tot de grote verbouwing combineerde men de uitspanning nog met een hoveniersbedrijf. Was het vroeger alleen druk op de zonen feestdagen nu is er elke dag wat te doen als gevolg van de toegenomen vrije tijd en mobiliteit. Bert komt bij zijn vader Hennie in de zaak. Van een nevenactiviteit is de zaak uitgegroeid tot een niet meer uit Delden weg te denken horecagelegenheid.

De start

In 1892 bouwden mijn voorouders de Deldense kleermaker Garrit van Alsté en zijn vrouw een café aan de rand van de Deldeneres onder de rook van Twickel. Zij zijn zich bewust van het riskante van hun onderneming en kiezen als naam dan ook toepasselijk het Hoogspel. Uit een advertentie uit die begintijd blijkt dat de uitspanning beschikte over een ruime tuin met schoppel, schommel, hobbels, wip en een kegelbaan. Ook is op een foto uit 1895 op het dak een bord te zien dat niet alleen melding maakt van een biljard maar ook van een kegel- en een schietbaan.

Het café staat onder leiding van mevrouw Van Alsté, geboren als Henke Boomsma. In het begin is het etablissement nog niet in het bezit van Twickel. Uit een aantal zaken blijkt dat de toenmalige baron Rodolphe Frédéric van Heeckeren allerminst ingenomen is met de uitspanning op de Deldeneres. Twickel en andere omwonenden maken bezwaar tegen de aanvraag van een vergunning voor de opening van een schietbaan. Het college van Burgemeester & Wethouders van Ambt Delden wijst het verzoek dan ook af. Het Hoogspel gaat tevergeefs in beroep bij de Raad van State, omdat men heeft nagelaten om het gemeentebestuur tijdig van het beroep in kennis te stellen.

De verhoudingen tussen Twickel en de eigenaar van het Hoogspel zijn behoorlijk onderkoeld. Nog tijdens de beroepsprocedure voor de Raad van State ontstaat een geschil met Twickel over het recht van weg over een pachtperceel van Twickel naar de weg Delden-Borne. Om te voorkomen dat bezoekers van het Hoogspel dat pad gebruiken laat de baron een sleuf door de weg graven die door het Hoogspel weer wordt dicht goegoid.

Eind 1893 beslecht het Goorse kantongerecht de zaak waar een Twickelpachter als eiser optreedt middels een volmacht aan de advocaat van Twickel. Deze pachter blijkt het gehele perceel, dus ook de weg met rogge te hebben ingezaaid en geeft aan schade te hebben geleden door het onspitten daarvan op de plaats van het overpad. Het Hoogspel wordt veroordeeld tot betaling van vijf cent

wegens schade aan de rogge.

Het recht van overweg is dan nog steeds niet geregeld. Een jaar na de opening overlijdt de eigenaar van het Hoogspel en zijn weduwe regelt het recht van overweg voor vijftig cent per jaar. Als in 1896 ook haar inwonende schoonvader overlijdt, verkoopt de eigenares het Hoogspel voor 7000 gulden aan Twickel. Wel blijft ze er wonen en zet ze het bedrijf voort. In 1919 neemt haar zoon Arend het bloeiende bedrijf over.

Muziek

Met hemelvaart en pinksteren vormt het Hoogspel het einddoel van Hengelose muziekcorsussen. Op die dagen is er ook bal net als op tweede paasdag en tweede kerstdag, opgeluisterd door een hoempaorkest gezeten op de biljardtafel. Er vinden regelmatig bruiloften en partijen plaats en velen hebben er dansen geleerd. Begin jaren dertig loopt de zaak terug en wordt de sterke drankvergunning verkocht.

In december 1932 neemt Ter Horst de zaak over. Bert ter Horst neemt na jaren met zijn vader samen gewerkt te hebben de zaak in 1984 over. Onder de familie Ter Horst is het Hoogspel is een efficiënt bedrijf geworden. Gebleven sinds de opening in 1893 zijn het gemoedelijke karakter en de wijd en zijd bekende speeltuin. Na honderd jaar is het nog steeds een trekpleister voor ouders met kinderen en ook voor bruiloften en partijen kan men er uitstekend terecht.

Literatuur:

J.A. van Alsté, 'Hoog spel op de Deldener Es', in: *Facetten uit de historie van Ambt Delden*, uitgegeven door de historische vereniging 'Schoutambt Delden'.

In eerdere nummers van het *Twickelblad* verschenen:

Ruesink, D. en J. Bengevoord, 'Familie Boenders vierde 100-jarig jubileum op Twickelherberg', (1995), no. 2, p. 18-19.

Brunt, A. en J. Bengevoord, 'Ooit geliefd adres voor fameuze flensjes en spekannekoeken. Over de Drost van Twenthe, het Witte Paard en de postiljon van Longjumeau in Delden', (1995), no. 3, p. 16-18.

Bengevoord, J., 'Hotel restaurant Carelshaven wil stijlvol met de tijd mee. Carelshaven heeft klassieke Franse keuken met vleugje Italiaanse allure', (1996), no. 1, p. 8-10.

Hermanussen, H., 'Horeca-ondernemer Ter Horst nieuwe uitbater In den markenrichter', (1997), no. 1, p. 12-13.

Van Alsté uit Delden

TUBANTIA

23 Juni
1893

De Uitspanning „HOOG-SPEL”

te DELDEN,
voorzien van Schoppel, Schommel,
Hobbels, Wip enz. enz. en waar
op de Pinksterdagen

CONCERT en BAL

zal plaats hebben, wordt in de gunst van het
geachte publiek beleeft aanbevolen.

H. VAN ALSTÉ
BOOMSMA.

16 mei 1893

Het tuinterras is op mooie dagen een ideaal plekje.

Bert ter Horst en 't Hoogspel

't Hoogspel is vanouds een vertrouwd adres voor een kopje koffie na een wandeltocht door Twickel, maar ook voor de meest uiteenlopende feestelijke gebeurtenissen. Naast de grote zaal voor feesten en partijen voor circa 250 tot 300 personen, beschikt Bert ter Horst sinds 1991 over een gezellig restaurant in een aparte zaal tot circa 60 personen.

Doordat Twickel vlakbij ligt is de band tussen Twickel en het Hoogspel duidelijk aanwezig. Zo vindt de jaarlijkse pachtersbijeenkomst plaats op het Hoogspel. Voor jubilea van Twickelpersoneel maakt de Stichting Twickel gebruik van 't Hoogspel. Ook de Vrienden houden hun jaarvergadering, lezingen en Twickeldag bij het Hoogspel.

Veel busgezelschappen uit voornamelijk het noorden en westen van het land weten de weg naar 't Hoogspel te vinden.

Daarnaast is het café-restaurant vaak begin- of eindpunt voor talloze familie-fietsochten en huifkartochten. Het royale tuin-terras biedt ouders goed overzicht over de kindvriendelijke speeltuin. De nabijheid van het kasteel met zijn prachtige tuinen, de werkende watermolen en de museumboerderij "Wendzoele" maken 't Hoogspel een perfecte lokatie voor jong en oud.

Ter Horst krijgt veel vragen van bezoekers. "Soms lijkt ik wel een soort VVV. Mensen komen met de meest uiteenlopende vragen. Ze vragen naar de openingstijden van de ijsbaan en de kasteeltuinen. Men vraagt steeds weer naar rondleidingen met gids door de Twickeltuinen en of de tuin ook op zaterdag geopend is. Helaas moet ik de mensen dan teleurstellen en verwijfs ik ze naar het zoutmuseum of de Wendzoele."

Maarten Hermanussen

Lezing over boerenbedrijf

“Wat moet ik nu doen om het bedrijf op Twickel in de toekomst levensvatbaar te houden?”

Dit was de titel van een inleiding gehouden door de heer Schuldink van OLM accountants op de jaarvergadering van de pachters die op 8 april werd gehouden. Als uitgangspunt voor zijn betoog ging de heer Schuldink uit van een min of meer gemiddeld Twickelbedrijf met een melkquotum van 300.000 kg en daarnaast 200 mestvarkens, alsmede een grondareaal van 30 ha. Aan de hand van financiële cijfers liet Schuldink zien dat een dergelijk bedrijf onder gemiddelde omstandigheden op dit moment een positief rendement laat zien. Er komen echter een aantal ontwikkelingen op ons af, waardoor het rendement in de komende vijf jaar negatief wordt. De ondernemer moet zich dus afvragen: “wat kan ik nu doen om deze tendens om te buigen”.

Hierbij moet hij in de eerste plaats kijken naar de financiële consequenties van de verschillende te nemen maatregelen. Allereerst moet hij bekijken waar nog geld te bezuinigen is, bijvoorbeeld door een optimalisatie van de bedrijfsvoering, verbetering van de verkaveling, vermindering van mechaniseringskosten of het aanhouden van minder jongvee. Ook zal de pachter het grondgebruik moeten optimaliseren om zo efficiënt mogelijk om te kunnen gaan met de mineralen. Hierdoor kunnen mineralenheffingen beperkt blijven.

Vergroting van het inkomen door uitbreiding van het melkquotum is een diepte investering die pas op langere termijn kan renderen. Uitbreiding van het aantal varkensplaatsen is in veel gevallen niet rendabel gezien de hoge investering per dierplaats. Naast schaalvergroting ziet Schuldink voor de pachters op Twickel ook mogelijkheden om neveninkomsten te genereren. Bijvoorbeeld door het zelf produceren van landgoedproducten zoals kaas, zuivel, vlees etc. Ook kan men denken aan een aanvullend inkomen uit het onderhoud van natuur en landschap of het aanbieden van logies accommodatie. Hierbij merkte Schuldink nog op dat door het relatief grote aantal opvolgers de mogelijkheden van schaalvergroting op het landgoed beperkt zijn.

Het betoog van Schuldink maakte indruk op de goed bezochte vergadering. Aan de hand van vragen werd nog geruime tijd gediscussieerd over de toekomst van de agrarische sector en het beleid van de Stichting Twickel in dit opzicht. Een belangrijk discussiepunt hierbij was de toekomst van de varkens- en pluimveehouderij op het landgoed.

Bodemsanering Dieren

Onlangs is een begin gemaakt met een grote saneringsoperatie van het Twickelterrein in Dieren waarop vroeger het tram- en later busstation gelegen was. De vervuiling blijkt vele meters diep de grond in te zijn gedrongen zodat ook het grondwater vervuild is. De sanering is een voorwaarde alvorens dit terrein kan worden bestemd voor de nieuwbouw van een school.

Aanleg nieuwe voetpaden

Het wandelen langs de weg Borne - Delden, maar ook langs de Twickelerlaan richting Azelo is gevaarlijk en niet altijd aangenaam. Om hier verbetering in aan te brengen zijn smalle wandelpaden aangelegd, parallel aan deze twee wegen. De Rotaryclub Delden - Borne heeft zich nuttig gemaakt om hierbij de helpende hand te bieden. Zo werden veel takken en opslag verwijderd en diverse bruggen over sloten aangelegd. De paden zullen met pinksteren klaar moeten zijn omdat zij ook deel uitmaken van de wandelroutes die opgenomen zijn in het boekje *Twickel, langs paden en lanen* (zie elders in dit blad).

Het nieuwe wandelpad langs de Twickelerlaan.
Foto: A.H. Schimmelpenninck.

Waterschap legt stuwen aan

De Twickelervaart is in de 18e eeuw gegraven dwars door de stuwwal waarop ook de Deldeneres ligt. De vaart was bestemd voor de scheepvaart en daartoe uitgerust met een tweetal schutsluizen nabij de camping Westerholt. Nadat de scheepvaartfunctie teloor was gegaan zijn de schutsluizen in de 19e eeuw afgebroken. Hierdoor was het waterpeil in de Twickelervaart sterk gedaald. Dit had weer een verdrogend effect op de omliggende natuurterreinen zoals het Schijvenveld. Om de oorspronkelijke situatie te herstellen heeft het Waterschap Regge en Dinkel op verzoek van de Stichting Twickel een tweetal stuwen aangelegd. Eén daarvan is goed te zien vanaf de weg Delden-Bornerbroek. De stuwen zijn zodanig geconstrueerd dat deze voor vissen te passeren zijn. Inmiddels is de grondwaterstand in de omgeving van de Twickelervaart behoorlijk gestegen.

A.H. Schimmelpenninck

Programma jubileumviering 650 jaar Twickel

Expositie

Van 19 mei, tweede pinksterdag, tot en met zondag 1 juni expositie *Op bezoek bij de erfdochter van Twickel* in de pas gerestaureerde Paardenshuur tegenover het kasteel. Deze expositie geeft een beeld van de rijke geschiedenis van Twickel aan de hand van de vier erfdochter van Twickel; zij speelden een essentiële rol bij de instandhouding van Twickel als familiebezit. De expositie is gratis toegankelijk en is dagelijks geopend van 13.00 - 16.30 uur; op zondag van 11.00 - 16.30 uur. Gedurende deze periode is de theeschenkerij niet in de Oranjerie maar in de Paardenshuur te vinden.

Twickel, over paden en lanen

Ter gelegenheid van 650 jaar Twickel geeft de stichting een boekje uit getiteld *Twickel, over paden en lanen*. Dit boekje is getekend door de bekende tekenaar Jan Baggen; het bevat 16 wandel-, fiets- en ruiterroutes over het landgoed Twickel, maar ook over andere Twickelbezittingen in Gelderland en langs de grens met Duitsland. Het boekje is vanaf 19 mei verkrijgbaar in de Paardenshuur voor de gereduceerde prijs van f 10,-. De winkelprijs bedraagt f 12,50.

Het bruggetje in het pad naar de watermolen de Oldemeule.
Tekening: J. Baggen

Tuinen van Twickel

Op tweede pinksterdag, 19 mei, opening tuinseizoen met kunstzinnige invulling door A.K.I.-studenten van bloemperken en muziek van de Cotton Town Jazzband. Het publiek kan de oranjerie in zijn eigenlijke functie bewonderen, namelijk gevuld met oranjeboompjes en andere subtropische gewassen. Toegangsprijs f 7,50 p.p., kinderen tot 12 jaar (onder begeleiding) gratis. Openingstijden 11.00 - 16.30 uur. De tuinen zijn verder geopend van 19 mei - 24 oktober op werkdagen van 11.00 - 16.30 uur.

Ter gelegenheid van het 650 jarig bestaan van Twickel biedt het stichtingsbestuur de lezers van dit blad een gratis toegangsbewijs aan voor een bezoek aan de tuinen van Twickel. Deze bon vindt U midden in dit blad.

Open dagen Twickel

Op 25 mei is vanuit de Paardenshuur (met expositie) een korte wandel- en fietsroute uitgezet langs een aantal bekende en minder bekende plaatsen. Hier kan de bezoeker kennis maken met het praktische werk in het bos, de zagerij en de natuurterreinen. Onderweg zijn verschillende attracties en er is een puzzel voor de kinderen. Voor degenen die niet fietsen staat een huifkar ter beschikking. De toegang is gratis. Openingstijden 11.00 - 16.30 uur.

Op 1 juni is er vanuit de Paardenshuur een wandel- en fietsroute uitgezet om de bezoeker kennis te laten maken met het boerenleven op het landgoed. Verschillende pachtboerderijen houden open huis; ook kan men een bezoek brengen aan de Noordmolen, de museumboerderij Wendezoele, de boerendansers in de Schaapskooi en de nieuwe werkplaatsen van Twickel. Ook hier is de toegang gratis, openingstijden 11.00 - 16.30 uur. Op de open dagen is tevens de tuin van Twickel geopend.

Open dag Dieren

Op zondag 8 juni is er een open dag op het Hof te Dieren. Het Hof te Dieren is een omvangrijk Twickelbezit. De kern wordt gevormd door een prachtig landschapspark tussen Dieren en Ellecom dat normaal gesloten is voor het publiek. In de afgelopen jaren heeft de stichting Twickel veel energie gestoken in het herstel van het park en het aangrenzende Sterrebos. Vanaf 11.00 uur gaan de poorten open voor het publiek. Aan de hand van een wandelroute krijgt men een goede indruk van dit fraaie landgoed. Tevens is een diaserie over het Hof te Dieren te zien. De toegang is gratis.

Vereniging Vrienden van Twickel

Consumptiebonnen

Medio maart hebben wij de leden van de Vereniging Vrienden van Twickel een uitnodiging gezonden voor de algemene vergadering op 24 april 1997. Toen was nog niet bekend wat het programma van de activiteiten rondom de viering van het 650-jarig bestaan van Twickel zou zijn. Vooruitlopend op dit programma hebben wij met deze uitnodiging een tweetal bonnen meegestuurd.

De u toegezonden bonnen, die gedateerd zijn op 25 mei 1997, kunt u gebruiken in de periode van 19 mei tot en met 1 juni 1997. Deze bonnen kunnen worden ingewisseld voor een consumptie in de theeschenkerij bij de expositie in de Paardenshuur. Deze vormt gedurende de genoemde periode het vertrekpunt voor de fiets- en wandelroutes.

Het bestuur van de Vereniging Vrienden van Twickel

